

e1 Ekonomické listy

08 | 2011

3 Rok 2011: nadějný začátek a udýchaný poločas

14 Mobilní zařízení podporují vzdělávací proces

26 Dopad ekonomické recese na dlouhodobou nezaměstnanost v České republice

39 Koncepce společenské odpovědnosti a dotazníkové šetření v Moravskoslezském kraji

Obsah

Recenzované odborné stati

- Rok 2011: nadějný začátek a udýchaný poločas** 3
Ing. Marek Rojíček, Ph.D.
- Mobilní zařízení podporují vzdělávací proces** 14
Ing. Zuzana Šedivá, Ph.D.
- Dopad ekonomické recese na dlouhodobou nezaměstnanost v České republice** 26
Ing. Tomáš Pavelka, Ph.D.
-

Nerecenzované odborné stati

- Koncepce společenské odpovědnosti a dotazníkové šetření v Moravskoslezském kraji** 39
Jana Gibarti, Hana Jalochová

Rok 2011: nadějný začátek a udýchaný poločas

Ing. Marek Rojíček, Ph.D.

První polovina roku 2011 se vyznačovala z pohledu celkové ekonomické výkonnosti výrazně odlišným vývojem v prvním a druhém čtvrtletí. To platilo jak na globální úrovni, tak i v zemích EU jako celku a odrazilo se to také na vývoji české ekonomiky. Příznivějším vyhlídkám brání jak vysoké dluhové zatížení a z něj vyplývající tlak na fiskální restriktce, tak i nepříznivý vývoj na trhu práce a s dopady na ochotu, ale již i omezené možnosti spotřebitelů více utrácet. Oslabuje také vnější poptávka, která doposud táhla křivku ekonomického růstu směrem vzhůru. To vše se promítá do příznivějších odhadů vývoje inflace, na druhé straně nelze očekávat brzké oživení trhu práce.

Globální ekonomické prostředí

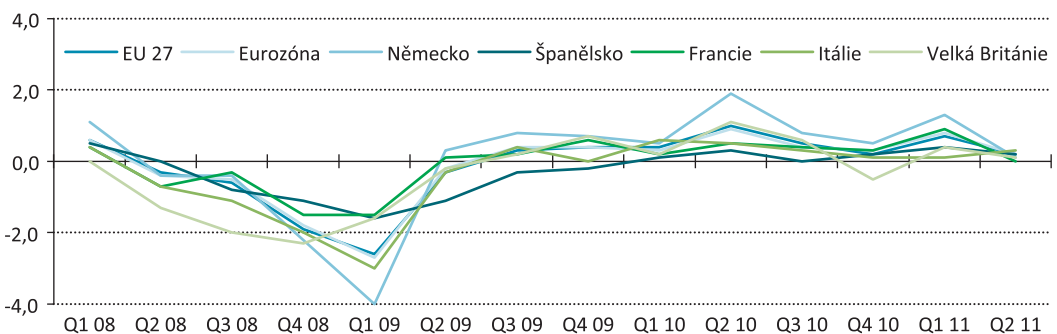
V prvním pololetí 2011 došlo ke zpomalení růstu jak na globální úrovni, tak i v zemích EU. Zatímco

v prvním čtvrtletí vzrostl HDP za EU-27 mezičtvrtletně o 0,8 %, v druhém čtvrtletí již jen o 0,2 % (viz obrázek 1). Zpomalení růstu šlo na vrub domácí poptávky, přičemž příspěvek čistého exportu se udržel na stejné úrovni. Zpomalila zejména dynamika tvorby hrubého fixního kapitálu z 1,2 % na 0,4 %, výdaje vlády i domácností na konečnou spotřebu mírně klesly. Zpomalení ve 2. čtvrtletí odrazilo nejen dopad vyšších cen ropy, ale také skromnější globální růst a zvýšenou nejistotu v souvislosti s vládními dluhy v Evropě i jiných kontinentech. Zpomalení bylo nejvíce patrné ve Spojených státech, došlo k němu ale i v řadě asijských zemí s výjimkou ochabnutí exportní poptávky.

Očekávání směřují k pokračování mírného růstu v druhé polovině roku 2011. Zahraniční obchod ve většině světadílů poklesl a dosavadní vývoj naznačuje pokračování tohoto trendu. Růst

Obrázek 1 ▶

Ekonomický růst ve vybraných zemích EU (mezičtvrtletně v %, sezónně očištěno)



Pramen: ECFIN, Interim Forecast September 2011.

globálního HDP odhaduje Evropská komise na 4 %, což znamená snížení o půl procentního bodu vůči jarní predikci. Zvýšila se také rizika korekce předpovědi směrem dolů s tím, jak v minulých měsících oslabila důvěra spotřebitelů a investorů ve vyspělých ekonomikách. Souvisí to s kolapsem vyjednávání o dluhovém stropu ve Spojených státech a napětím v souvislosti s dluhovou krizí zejména v některých členských zemích Evropské unie. K rizikům přispívá i tlak na přehřívání v mnoha rozvíjejících se ekonomikách a vysoké ceny ropy.

Rovněž v zemích EU je očekáváno velmi umírněné tempo růstu HDP, přičemž toto období bude zřejmě delší než se jevílo počátkem roku. Predikce meziročního růstu HDP v EU pro rok 2011 je 1,7 %, pro eurozónu o desetinu procenta nižší. Díky silnějšímu prvnímu čtvrtletí se nemění odhady celoročního růstu eurozóny, očekávání pro druhou polovinu roku jsou však nižší napříč členskými zeměmi. Hrubý domácí produkt Německa by měl v letošním roce vzrůst o 2,9 %, Francie o 1,6 %, Itálie o 0,7 % a Španělska o 0,8 %. Oproti jarní predikci Evropské komise se nejvíce snížil odhad růstu Velké Británie z původních 1,7 % na 1,1 %.

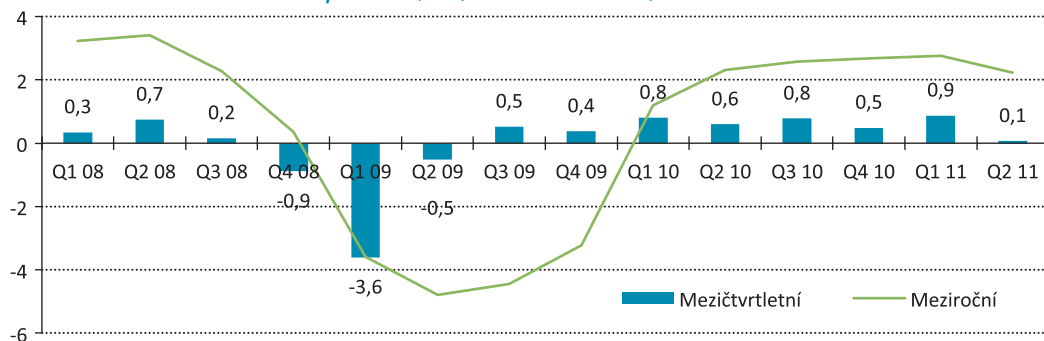
S očekávaným zpomalením evropské ekonomiky souvisí také nižší odhad míry inflace, která pravděpodobně zaznamenala vrchol ve 2. čtvrtletí tohoto roku. Celoročně by za EU-27 spotřebitelské ceny měly vzrůst o 2,9 %, v eurozóně o 2,5 %. V obou případech se jedná o korekci jarní předpovědi směrem dolů o desetinu procentního bodu. V návaznosti na ožívování ekonomického růstu v uplynulých třech letech docházelo k postupnému zlepšování situace na trhu práce. Míra nezaměstnanosti byla v první polovině roku 2011 stabilní a pohybovala se okolo 9,5 % v EU, v eurozóně kolem desetině disponibilní pracovní síly. Se zhoršováním dynamiky růstu v dalším období však lze očekávat i zostřování situace na pracovním trhu.

Vývoj HDP

V České republice vzrostl HDP ve 2. čtvrtletí roku 2011 meziročně o 2,2 %, ve srovnání s předchozím čtvrtletím o 0,1 % (viz obrázek 2). To znamenalo silné zpomalení mezikvartálního růstu, který ještě v prvním čtvrtletí tohoto roku činil 0,9 %. Klíčovou roli přitom hrálo oslabení zahraniční poptávky, zejména v Německu. I přes toto

Obrázek 2 ▶

Meziroční a mezičtvrtletní tempa HDP (v %, sezónně očištěno)



Poznámka: Použitá data čerpají z nerevidovaných čtvrtletních účtů.

Pramen: ČSÚ, Čtvrtletní národní účty (říjen 2011).

zpomalení roste výkonnost české ekonomiky nepřetržitě již dva roky, v porovnání s 2. čtvrtletím 2009, které bylo posledním obdobím poklesu, je úroveň HDP vyšší o 4,6 %.

Negativně působila na dynamiku HDP spotřebitelská poptávka, a to jak ze strany vlády (-1,4 %), tak i domácností (-0,7 %). Výdaje na konečnou spotřebu domácností byly tlačeny dolů jak vývojem reálných mezd, tak očekáváním budoucí situace. Domácnosti omezily výdaje zejména za potraviny, alkohol, tabákové výrobky, nábytek a pohonné hmoty. Pokles vládních výdajů byl důsledkem restriktivní fiskální politiky. Naopak pozitivně působila na dynamiku HDP tvorba hrubého fixního kapitálu (+3,6 %), zejména investice do strojů a dopravních prostředků, zatímco investice do staveb a bytů úrovně předchozího roku nedosáhly. Ekonomika rostla i díky zvýšení stavu zásob. Největší příspěvek k růstu HDP měl čistý vývoz (viz obrázek 3). Aktivní saldo zahraničního obchodu zbožím a službami bylo nominálně o zhruba 2 mld. Kč vyšší než ve stejném čtvrtletí roku 2010, a to i přes zhoršení směnných relací. V reálném vyjádření vzrostl vývoz o 9,4 %, zatímco dovoz pouze o 7,9 %.

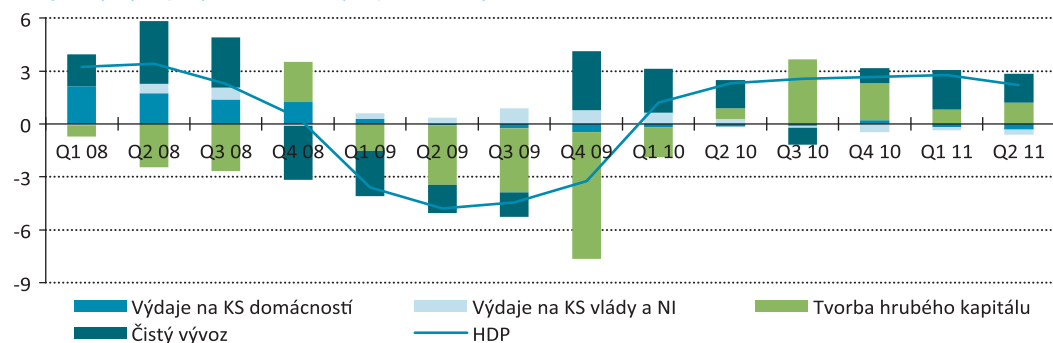
Výkonnost odvětví

Výkonnost odvětví, měřená sezónně očištěným objemem v nich vytvořené hrubé přidané hodnoty, ve 2. čtvrtletí významně ztratila na tempu – rostla meziročně reálně jen polovičním tempem (+1,7 %) ve srovnání s 1. čtvrtletím (+3,5 %) a celým rokem 2010 (+3,1 %). Stejně jako v roce 2010 i v prvním pololetí roku 2011 táhl výkon české ekonomiky na nabídkové straně téměř výhradně průmysl, jehož produkce vzrostla meziročně o 9,7 % (viz obrázek 4). Dynamika průmyslové produkce však měla sestupný trend a zvyšovala se disproporce mezi domácí a zahraniční poptávkou. Relativně vysoká tempa růstu průmyslové výroby tak udržoval prakticky výhradně automobilový průmysl. Vysokou dynamiku má vývoz komponent pro výrobu automobilů do Ruska a Indie, který se během posledních dvou let zdvojnásobil. Největším obchodním partnerem však nadále zůstává Německo s téměř třetinovým podílem na vývozu výrobků automobilového průmyslu.

V sektoru služeb zaznamenalo výraznější růst hrubé přidané hodnoty o 8,5 % odvětví pohostinství a ubytování vlivem silné poptávky po ubytovacích službách. Výkonnost ostatních odvětví

Obrázek 3 ▶

Příspěvky výdajových složek k vývoji HDP (v p. b., s. c. 2000, sezónně očištěno)

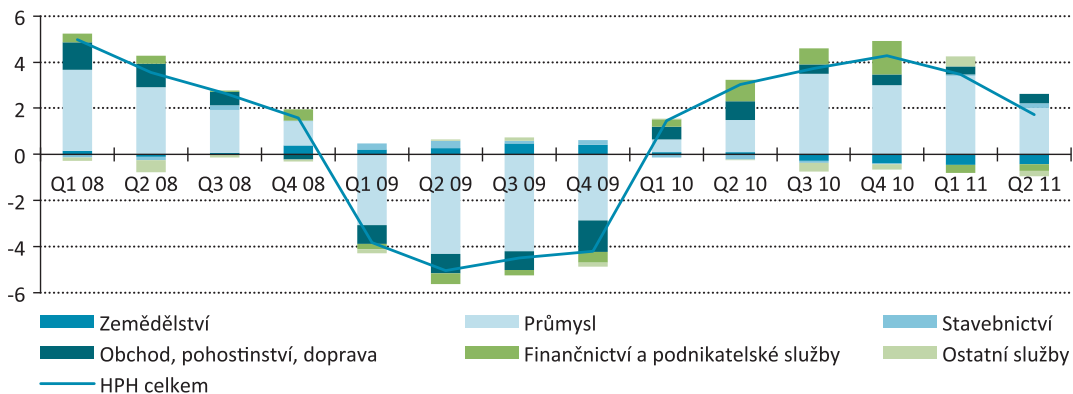


Poznámka: Použitá data čerpají z nerevidovaných čtvrtletních účtů.

Pramen: ČSÚ, Čtvrtletní národní účty (říjen 2011).

Obrázek 4 ▶

Sektorová struktura vývoje HPH (v p. b., s. c. 2000, sezónně očištěno)



Poznámka: Použitá data čerpají z nerevidovaných čtvrtletních účtů

Pramen: ČSÚ, Čtvrtletní národní účty (říjen 2011).

byla podstatně skromnější, ve většině klesala či stagnovala s výjimkou zdravotnictví. Nejhlubší propad postihl zemědělství (-16,9 %), znatelný pokles vykázaly i ostatní veřejné, sociální a osobní služby (-6,5 %). Po meziročním růstu v prvním čtvrtletí poklesl objem hrubé přidané hodnoty v peněžnictví a pojišťovnictví (-6,3 %) a v odvětví výroby a rozvodu elektřiny, plynu a vody (-5,8 %). I přes propad stavební produkce vzrostla hrubá přidaná hodnota ve stavebnictví o 2,8 % vlivem mimořádně nízkého deflátoru. Ceny vstupů do stavebnictví totiž v 1. pololetí 2011 rostly, zatímco ceny stavebních prací se v průměru snižovaly.

Odvětví stavebnictví se dostává do stále obtížnější situace, kdy se téměř zastavil příliv nových zakázek v oblasti infrastruktury. Stavební produkce se ve 2. čtvrtletí snížila meziročně reálně o 4,8 %. Na poklesu se podílelo větší měrou inženýrské stavitelství, jehož meziroční propad o 8,8 % byl během posledních šesti čtvrtletí druhý nejhlubší. Produkce pozemního stavitelství zůstala pod úrovní 2. čtvrtletí 2010 o 2,7 %. Počty stavebních povolení rostly, byly však udě-

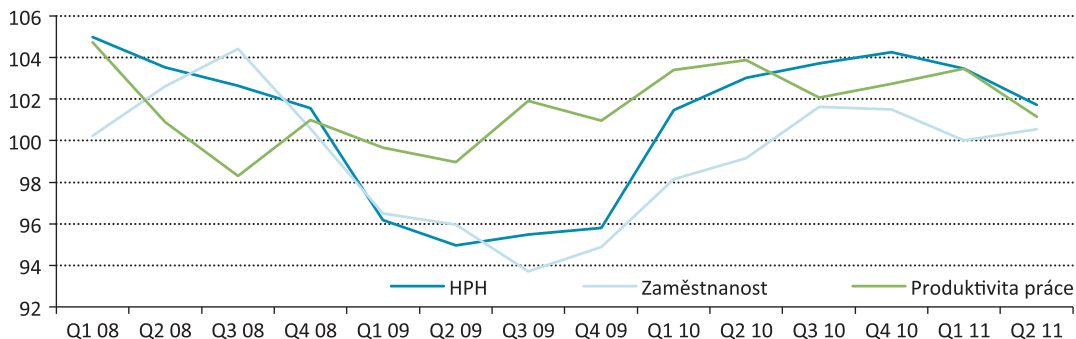
lované na stavby spíše menšího rozsahu. Meziročně se také o dvě pětiny snížila hodnota nově uzavřených zakázek.

Maloobchodní tržby v prvním pololetí 2011 meziročně stouply v reálném vyjádření o 2,9 %, dynamika ve druhém čtvrtletí však byla jen čtvrtinová ve srovnání s prvními třemi měsíci roku a kopírovala útlum spotřebitelské poptávky. Hlavní vliv na tom měl pokles výdajů za potravinářské zboží. Tržní služby se po růstu tržeb v 1. čtvrtletí o 1,1 % ve druhém kvartále opět ocitly v poklesu. Přírůstek se dařilo držet činnostem vázaným na průmyslovou výrobu, tj. dopravě a skladování. Ztráta dynamiky zde však byla citelná jak proti 1. čtvrtletí (+4 %), tak proti období předchozích čtyř kvartálů (+4,3 %). Kromě dopravy a skladování rostly tržby již pouze v administrativních a podpůrných službách a ubytovacích službách.

Produktivita práce po dočasném poklesu na počátku ekonomické recese již od druhé poloviny roku 2010 s určitým kolísáním rostla, když tempa růstu přidané hodnoty předstihovala dynamiku zaměstnanosti (viz obrázek 5). Růst vý-

Obrázek 5 ▶

Vývoj HPH, odpracovaných hodin a produktivity práce v ČR (meziročně, v %)



Pramen: ČSÚ, Čtvrtletní národní účty (říjen 2010).

konnosti ekonomiky tak byl v uplynulých dvou letech zajišťován výhradně růstem produktivity práce. Od čtvrtého čtvrtletí 2010 dochází k poklesu dynamiky produktivity práce vlivem snížení růstu přidané hodnoty při mírném růstu či stagnaci zaměstnanosti. Přesto je produktivita práce v reálném vyjádření vyšší než byla na svém předkrizovém vrcholu v polovině roku 2008. To znamená, že se ekonomické subjekty v souhrnu úspěšně dokázaly vyrovnat s propadem své výkonnosti během recese.

Trh práce

V prvním pololetí 2011 se celková zaměstnanost meziročně mírně zvýšila, a to o 0,6 %, což představovalo 29 tisíc osob. Třetinu tohoto přírůstku absorboval zpracovatelský průmysl, zaměstnanost rostla také v odvětvích obchodu, služeb pro podniky, školství a zdravotnictví. Klesala naopak v pohostinství a ubytování, zemědělství, stavebnictví, energetice a dobývání nerostných surovin. I přes fiskální restriktce se snížil počet zaměstnaných ve veřejné správě jen nevýznamně o 0,2 %. Oproti vrcholu zaměstnanosti před nástupem ekonomické recese v závěru roku 2008 se celko-

vý počet zaměstnaných osob včetně podnikatelů snížil zhruba o 100 tisíc a osciluje blízko hranice 5,2 mil. osob. Pokračoval trend přechodu pracovníků v některých odvětvích ze zaměstnaneckého poměru do formálního statusu osoby samostatně výdělečně činné.

Obecná míra nezaměstnanosti dosáhla ve druhém čtvrtletí roku 2011 úrovně 6,7 %, což znamenalo meziroční pokles o 20 tisíc osob, ve srovnání s druhým čtvrtletím 2008 jich však bylo o 135 tisíc více. Ve srovnání s polovinou roku 2008, kdy míra nezaměstnanosti dosáhla svého dlouhodobého dna, se výrazně změnila struktura uchazečů o zaměstnání. Vzrostl podíl nezaměstnaných s vyšším vzděláním a přestože podíl vysokoškoláků zůstává relativně nízký, absolutně se jejich počet zdvojnásobil. Z hlediska kvalifikace vzrostl relativně nejvíce podíl nezaměstnaných provozních pracovníků ve službách a v obchodě, zvýšil se však i podíl nižších administrativních pracovníků a řemeslníků. Z hlediska délky hledání zaměstnání se zvýšil počet lidí, kteří hledají práci déle než 3 měsíce. Zatímco celkový počet uchazečů o práci se zvýšil za 3 roky o 60 %, počet lidí, kteří jsou v evidenci Úřadů práce šest měsí-

ců až dva roky, vzrostl o 130 %. Poměrně stabilní zůstává okruh dlouhodobě nezaměstnaných nad dva roky, neboť tito lidé nejsou schopni či ochotni si sehnat práci ani v dobách příznivého ekonomického vývoje.

Cenový vývoj

Obnovení globálního růstu v roce 2010 se projevilo růstem cen zejména energetických a zemědělských komodit s dopadem na ceny zemědělských i průmyslových výrobců. Jejich růst však během roku 2011 zpomaloval a v případě zemědělských výrobců začal od poloviny roku klesat. Pokračující útlum poptávky po stavebních pracích tlačil dolů ceny stavebních prací a ceny služeb víceméně stagnovaly (viz obrázek 6).

Ceny zemědělských výrobců se zvýšily ve 2. čtvrtletí o 30 %, přičemž pokračoval trend rozevírajících se nůžek mezi tempem cen rostlinné a živočišné produkce, kdy ceny rostlinných produktů byly meziročně o více než polovinu vyšší, zatímco ceny v živočišné výrobě rostly meziročně jen mezi 7–8 %. Ceny tlačily nahoru zejména obil-

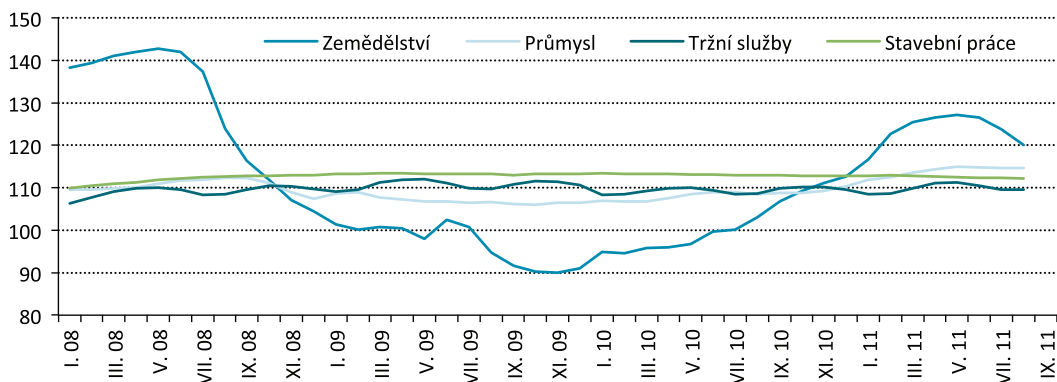
oviny, brambory a olejnin, naopak klesaly ceny zeleniny.

Dynamika cen průmyslových výrobců pokračovala už dva roky v pozvolném růstu, který táhly zejména rafinérské produkty, kovy a kovářské výrobky, a potraviny. Ve 2. čtvrtletí ceny v průmyslu vzrostly meziročně o 6 %. Naopak cenový pokles se odehrál ve výrobě dopravních prostředků a elektrotechnickém průmyslu. Vývoj cen tržních služeb byl naproti tomu velmi umírněný a výraznější výkyvy způsobují zejména ceny reklamy. Ve 2. čtvrtletí 2011 proti stejnému období roku 2010 ceny tržních služeb vzrostly v úhrnu o 1,1 %. Růst cen se meziročně odehrál také v nákladní dopravě a poštovních a kurýrních službách. Naopak klesaly ceny operativního leasingu a pojištění.

Ceny stavebních prací v první polovině roku 2011 klesaly, když se meziročně snížily o 0,4 %. Tempo zlevňování stavební produkce se tak proti roku 2010 mírně zvýšilo v návaznosti na pokles poptávky. Ceny materiálů a výrobků spotřebovávaných ve stavebnictví naproti tomu rostly více než 3% tempem, k čemuž výrazně přispěl růst

Obrázek 6 ▶

Změny cenové hladiny výrobců (v %, rok 2005 = 100)



Pramen: ČSÚ, Ceny výrobců, Spotřebitelské ceny (říjen 2011).

cen kovových konstrukcí. Nepříznivé směnné relace ve stavebnictví se negativně odrážejí na ziskovosti tohoto odvětví.

Ceny zahraničního obchodu pokračovaly v trendu roku 2010, když ceny dovozu rostly meziročně rychleji než ceny vývozu už pět čtvrtletí po sobě. Hodnotu směnných relací přitom výrazně ovlivňuje vývoj cen minerálních paliv, které rostly dvouciferným tempem. Růst cen vývozu i dovozu byl brzděn posilováním kurzu koruny k euru i americkému dolaru. Trend ukazuje, že zhoršování směnných relací pomalu slábne. Přesto byly ztráty způsobené směnnými relacemi v zahraničním obchodě vyšší než ve stejném období 2010, což snižovalo prostor pro reálnou spotřebu a investice.

Spotřebitelské ceny se ve 2. čtvrtletí 2011 meziročně zvýšily o 1,8 %, což znamenalo o 0,1 % rychlejší tempo než v 1. čtvrtletí. Mezičtvrtletní zvýšení cenové hladiny o 0,6 % ovlivnil zejména růst cen ve čtyřech oddílech spotřebního koše, a to potraviny a nealkoholické nápoje, odívání a obuv, zdraví a doprava. Vývoj cen potravin určovalo zejména zvýšení cen pekárenských výrobků a obilovin a naopak výrazný pokles cen plodové

zeleniny v červnu. Růst cen odívání a obuvi způsobily jednak vyšší ceny nových letních modelů, jednak menší rozsah výprodejových akcí. V oddíle zdraví se zvýšily sezónní ceny lázeňských pobytů. V dopravě pokračoval růst cen pohonných hmot. V bydlení došlo od června ke zvýšení cen zemního plynu. V mezinárodním srovnání je růst spotřebitelských cen dlouhodobě pod průměrem členských zemí EU a jejich rozdíl se v roce 2011 lehce zvýšil.

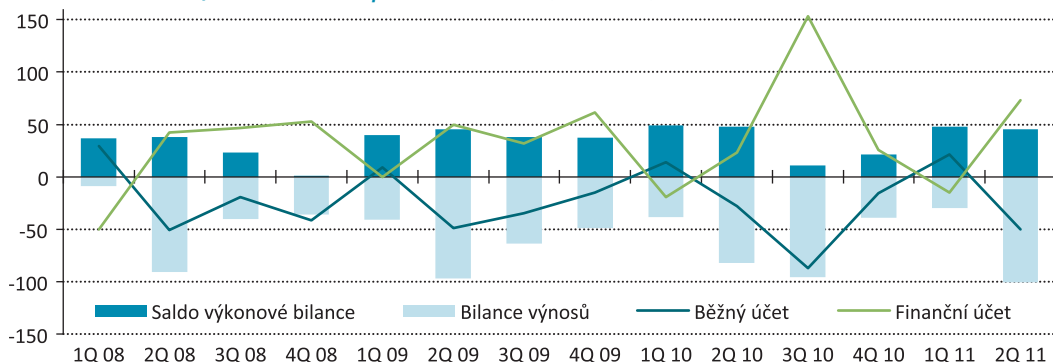
Vnější a vnitřní rovnováha

Schodek na běžném účtu platební bilance činil v pololetí 28,4 mld. Kč, což byl téměř dvojnásobek ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku (viz obrázek 7). Schodek byl bez problémů kryt celkovým přebytkem finančního a kapitálového účtu (59 mld. Kč), a to ve výrazně větším rozsahu než v pololetí 2010. V poměru k pololetnímu HDP v běžných cenách představoval pololetní deficit běžného účtu 1,5 %.

Výkonová bilance se meziročně zhoršila zhruba o 4 mld. Kč především vlivem menšího přebytku v obchodu se službami. Naopak dovoz a vývoz zboží vykázal meziročně vyšší přebytek.

Obrázek 7 ▶

Bilance běžného a finančního účtu platební bilance (v mld. Kč)



Pramen: ČNB, Statistika platební bilance k 30. 9. 2011 (www.cnb.cz).

Bilance služeb zaznamenala pokles aktivního salda v důsledku poklesu vývozu dopravních služeb (letecká přeprava osob) a příjmů ze zahraničního cestovního ruchu při současném růstu výdajů u obou položek. Naopak příznivě celkový výsledek bilance služeb ovlivnil růst aktivního salda bilance ostatních služeb, u kterých vývoz vzrostl při nezměněné úrovni dovozu (zejména u služeb výpočetní techniky a obchodních operací se zbožím).

Přímé investice do české ekonomiky dosáhly 63,4 mld. Kč a byly zhruba srovnatelné se stejným obdobím 2010 (66,1 mld. Kč). Podstatně se však

zvýšil podíl přílivu investic do základního kapitálu a reinvestovaných zisků oproti ostatnímu kapitálu, představovanému zejména půjčkami mezi mateřskými a dceřinými společnostmi. Tento stav zřejmě souvisel s oživeným poskytováním úvěrů od domácích finančních institucí. Naproti tomu u portfoliových investic došlo v 1. čtvrtletí 2011 k jejich čistému odlivu ve výši téměř 45 mld. Kč. Ve 2. čtvrtletí se však čistý příliv portfoliových investic opět obnovil, když investoři kupovali zejména české dluhopisy. Současně však posílila i poptávka tuzemských investorů po zahraničních akcích i dluhopisech.

Revize národních účtů a platební bilance

V září 2011 Česká národní banka publikovala revidovaná národní data platební bilance od roku 2005 do roku 2010. Revize zahrnovala očistění bilance zboží a služeb o marži náležející nerezidentům, tzv. branding, a zpřesnění položek bilance služeb, bilance převodů a výnosů na běžném účtu. Na základě statistických šetření ČSÚ byly do platební bilance promítnuty též změny v propočtu přímých obchodních nákladů v zahraničí, dopočet dat za nevrácené výkazy a podlimitní služby a imputovány položky související se zaměstnáváním zahraničních pracovníků v ČR a českých občanů v zahraničí. Poměrový ukazatel schodku běžného účtu k hrubému domácímu produktu se v důsledku revize dat zvýšil v roce 2007 přibližně o 1,2 procentního bodu na zhruba 4,4 procenta a za rok 2008 přibližně o 1,6 procentního bodu na zhruba 2,2 procenta. V ostatních letech se uvedený poměrový ukazatel naopak snížil.

Na finančním účtu platební bilance byla zpětně revidována časová řada transakcí s deriváty na základě metodiky a výsledků nového výkazu o vypořádání operací s deriváty zavedeného pro banky od ledna 2011. Provedené revize dat platební bilance se promítly do vývoje položky chyb a opomenutí a došlo k rovnoměrnějšímu rozložení kolem nuly dosud trvale záporných hodnot u dané položky v časové řadě. V posledních dvou letech jsou chyby a opomenutí opět výrazně záporné, což však – na rozdíl od situace před revizí dat – souvisí spíše s vykazováním transakcí na finančním účtu (mj. konverze výnosů z emisí eurových dluhopisů v zahraničí do Kč) než s údaji běžného účtu.

Tato revize byla úzce koordinována s mimořádnou revizí národních účtů publikovanou Českým statistickým úřadem. Vedle přechodu na novou klasifikaci odvětví CZ-NACE byly do národních účtů promítnuty nahromaděné změny metod a postupů výpočtů a odhadů z předchozích let. Jednalo se zejména o odhady nezjištěné ekonomiky, změnu metodiky měření zahraničního obchodu, služeb bydlení a řadu dalších metodických úprav. Vlivem revize došlo ke zvýšení úrovně HDP v průměru o 4–5 %, změny v dynamice byly podstatně mírnější. Kromě ukazatele HDP a jeho struktury se revize dotkla celé řady dalších ukazatelů finančních a nefinančních účtů a rozvah. Údaje použité v tomto článku však čerpají ze čtvrtletních národních účtů, jejichž revidovaná časová řada nebyla v době uzávěrky ještě k dispozici.

Další mimořádná revize národních účtů a platební bilance se uskuteční v roce 2014 v souvislosti se zavedením ESA 2010 a prezentace dat vnějších ekonomických vztahů podle nového manuálu platební bilance BPM6.

Deficit vládního sektoru se podle čtvrtletních nefinančních účtů v první polovině roku 2011 meziročně snížil o 9,3 mld. Kč a klesl z 3,1 na 2,6 % HDP. Snížení deficitu vládního sektoru o půl procentního bodu v zásadě odpovídá Konvergenčnímu programu ČR. První pololetí je však z hlediska příjmů obvykle příznivější a naopak výdaje se více realizují v druhé polovině roku. Relativně příznivého výsledku se podařilo dosáhnout zejména úsporami na výdajové straně rozpočtů vládních institucí. Na straně příjmů se relativně dobře vyvíjely daně z produktů, tj. DPH a spotřební daně, jejichž předpis v úhrnu vzrostl o 4,4 %. Z klíčových

příjmů veřejných financí rostlo také pojistné na sociální a zdravotní zabezpečení o 2,4 %, naopak meziroční pokles o více než 2 % zaznamenaly daně z důchodů.

Na výdajové straně se relativně nejvíce snížila tvorba hrubého fixního kapitálu (o téměř 4 %), obdobně se snížily i běžné výdaje na nákup materiálu, energií a služeb. Náhrady zaměstnancům ve vládním sektoru se snížily meziročně o 2 %. Růstovou tendenci měly naopak sociální transfery, a to jak naturální sociální dávky ve formě výdajů zdravotních pojišťoven na léky a lékařskou péči (o 3,7 %), tak výdaje na sociální zabezpečení (o 2,2 % ročně). ■

LITERATURA

ČNB: Statistika platební bilance. Praha: Česká národní banka 2011.

ČSÚ: Čtvrtletní národní účty ČR. Praha: Český statistický úřad 2011.

ČSÚ: Ceny výrobců. Praha: Český statistický úřad 2011.

ČSÚ: Ceny zahraničního obchodu. Praha: Český statistický úřad 2011.

ČSÚ: Spotřebitelské ceny. Praha: Český statistický úřad 2011.

Dubská, D: Vývoj ekonomiky ČR v pololetí 2011. Praha: Český statistický úřad 2011.

ECFIN: Interim Forecast September 2011. Luxembourg: European Commission, Directorate General ECFIN – Economic and Financial Affairs 2011.

MF ČR: Makroekonomická predikce. Praha: Ministerstvo financí ČR 2011 (červenec).

MF ČR: Konvergenční program. Praha: Ministerstvo financí ČR 2011 (duben).

MPSV: Struktura uchazečů o zaměstnání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR 2011.

2011: PROMISING START AND OUT OF BREATH HALF-TIME

Ing. Marek Rojíček, Ph.D.

ABSTRACT

EU as well as Czech economy entered 2011 in a relatively solid growth, particularly on the renewed performance of the manufacturing industry, driven by foreign demand. In the second quarter the global economic environment sharply deteriorated and it was reflected by similar developments in most EU countries including the Czech Republic. More favourable prospects are prevented by high debt load and the resulting pressure on the fiscal restrictions, as well as adverse developments in the labour market and the impact on consumers' willingness to spend. Also external demand, which has so far stretched curve of economic growth upwards, is weakening.

KEYWORDS

GDP growth, producer's prices, inflation, labour market, external and internal balance.

JEL CLASSIFICATION

E23, E24, E31, E32

Mobilní zařízení podporují vzdělávací proces

Ing. Zuzana Šedivá, Ph.D.

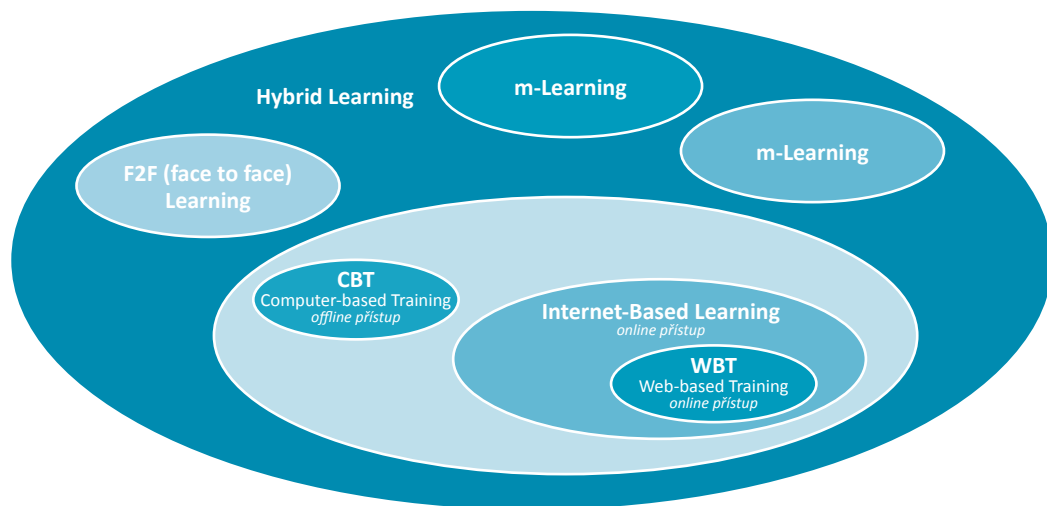
Doba rychlých změn, globalizace v podnikání a velké množství informací, které je třeba neustále zpracovávat, odráží potřebu rychlého zprostředkování informací v čase a v požadované formě. Oblast vzdělávání není výjimkou. Zaměstnavatelé vyžadují od svých zaměstnanců odborné znalosti a dovednosti, které je třeba doplňovat během celého aktivního života. Průběžné zvyšování kvalifikace pracovníků se dnes stává jednou z důležitých forem v rámci neformálního vzdělávání. Tradiční forma výuky v kamenné učebně byla koncem 90. let doplněna zcela novými alternativami. Nové informační technologie (ICT), rozvoj počítačových sítí a vyšší přenos dat po internetu umožnily vhodné prostředí pro nasazení elektronických médií ve výuce. Zpočátku byla využívána forma CBT (Computer Based Training), založená na offline formě výuky poskytující výukové programy distribuované na optických nosičích. Klasický přístup k výuce v kamenné učebně byl doplněn později (začátkem 21. století) online výukou, tedy výukovými elektronickými kurzy, nejdříve určenými především pro samostudijní formu výuky. Vznikaly nové standardy LMS (Learning Management Systems), tj. systémů pro řízení a pro podporu online výuky v prostředí internetu. Především s příchodem webových technologií a zvyšováním dostupnosti internetu ve firmách i domácnostech se forma výuky prostřednictvím e-learningu velmi rychle rozšířila na všech úrovních formálního i neformálního vzdělávání.

Rozvoj e-learningových výukových programů představil nové možnosti v přístupu ke vzdělávání. Nezávislost na místě a prostoru, kdy může student studovat podle vlastních podmínek ke studiu, umožnil firmám i školám realizovat nové

(alternativní) formy přístupů ke studiu. Ve školství forma označovaná „*blended learning*“ představuje smíšenou formu výuky v učebnách s lektorem doplněnou samostudiem prostřednictvím výuky realizovanou v režimu online ve webovém rozhraní aplikace (Kopecký, 2006).

Klasické výukové pomůcky v prezenční výuce jsou stále více doplňovány interaktivními prostředky, jako jsou např. interaktivní tabule či virtuální učebny. Interaktivní ICT nástroje jsou při vhodném nasazení efektivním prostředkem pro zvýšení aktivity studentů ve výuce. Umožňují vyšší flexibilitu ve formě podání obsahu, zvyšují názornost vykládané látky, do výuky lze začlenit multimediální prvky. Nejedná se již jen o pasivní multimediální encyklopedie, které byly dostupné již v 90. letech minulého století, sami studenti se mohou podílet na tvorbě obsahu výukového materiálu, a to různou formou a různými dostupnými prostředky.

Každý student od věku žáka základní školy je dnes vybaven mobilním telefonem. Mobilní telefon je tedy nejen komunikačním prostředkem pro hlasovou komunikaci a posílání SMS zpráv, ale s rozvojem mobilních sítí a vybaveností mobilních zařízení i důležitým komunikačním kanálem mezi studentem a školou. V oblasti vzdělávání se objevuje nový pojem m-learning, jako jedna z dalších forem výuky. Mobilní výuka založená na aplikacích vytvořených pro mobilní zařízení, především pro mobilní telefony a tablety PC, tak doplňuje základní mozaiku různých forem výuky s podporou informačních a komunikačních technologií označovaných souhrnně hybridní výuka (*hybrid learning*). Základní formy výuky a podporou ICT nástrojů prezentuje obrázek 1.

Obrázek 1 ▶**Různé formy výuky s podporou ICT v hybridním vzdělávání**

Pramen: vlastní konstrukce.

Vývoj celosvětového trhu mobilních zařízení

Efektivnost využívání jakékoliv aplikace, nejen výukové, vždy záleží na mnoha faktorech:

- pro jakou cílovou skupinu je aplikace určena,
- jaká forma komunikace a způsob ovládání byly zvoleny vzhledem k typu koncového uživatele,
- jaká je motivace uživatele, aby aplikaci (program) používal,
- v jakém prostředí (SW a HW) je aplikace provozována,
- v jakém prostředí (online, offline, forma sdílení souborů aj.) uživatel aplikaci používá.

V předchozím seznamu by mohly být zmíněny ještě další faktory ovlivňující úspěšnost aplikace. I obsahově kvalitně vytvořená aplikace provozovaná však v pomalém prostředí bude uživatelem pravděpodobně odmítnuta, neboť mu nebude přinášet očekávané efekty. Také u vzdělávacích kurzů s podporou informačních a komu-

nikačních technologií je třeba pečlivě zvážit výše uvedené faktory.

Používání e-learningových aplikací ve formě samostudia je velmi závislé na motivaci studenta a kladném či aktivním přístupu z jeho strany. Jakékoliv nedostatky (např. pomalé připojení k internetu, nesrozumitelnost výkladu, nedostupnost aplikace v rámci sítě) zásadním způsobem ovlivní i původně kladný postoj studenta k výuce. Jedním z klíčových faktorů úspěšnosti je bezesporu vhodnost použití aplikace, motivace a parametry prostředí, ve kterém je aplikace provozována. Především dostupnost a přístupnost aplikace pro koncové uživatele ovlivňuje to, zda bude student pracovat pravidelně a zda vůbec kurz dokončí.

Rozvoj v pokrytí komunikačních služeb a přístupu k rychlému internetu přispěl k nárůstu uživatelů webových aplikací, a tudíž i k přístupu k e-learningovým kurzům. Velmi podobně

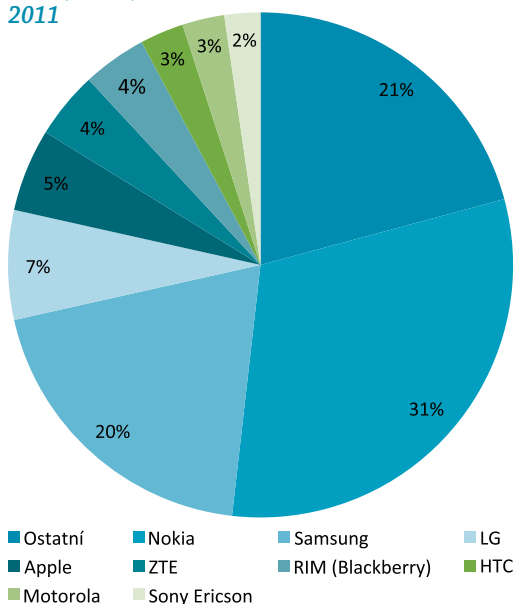
nástup rychlého internetu v mobilech a razantní nástup chytrých telefonů s operačním systémem v posledních dvou letech otevřel nové příležitosti využívání mobilních aplikací i v oblasti vzdělávání.

K jakým změnám došlo na trhu mobilních telefonů? Jak trh ovlivnil chování zákazníků, napoví následující celosvětové statistiky. Především razantní nárůst prodeje chytrých telefonů mezi roky 2009 a 2010, změnil i způsob využití mobilních telefonů. V roce 2010 se podle IDC (2011) celosvětově prodalo celkem 302,6 milionů chytrých telefonů oproti 173,5 milionům z předchozího roku. To představuje meziroční nárůst o 74,4 %!

Obrázek 2 představuje tržní podíl 9 celosvětově největších prodejců mobilních telefonů v 1. čtvrtletí tohoto roku.

Obrázek 2 ▶

Tržní podíl výrobců mobilních telefonů v 1. čtvrtletí 2011



Pramen: Mobil.cz, 2011.

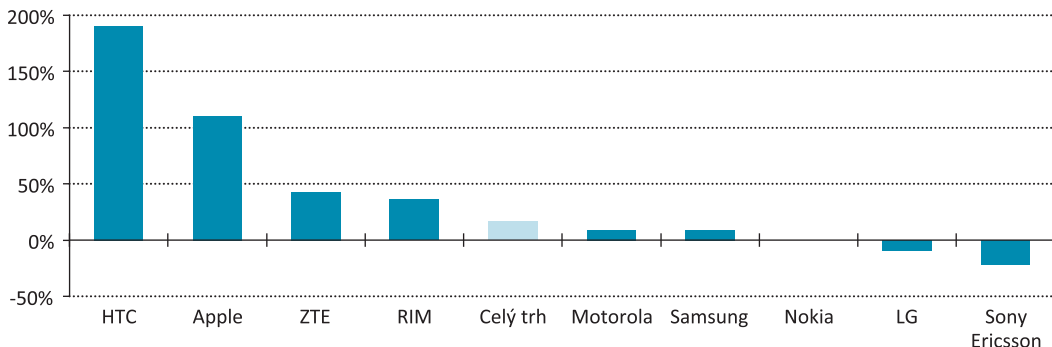
Mobilní trh se v posledních dvou letech výrazně změnil. Statistiky prodeje potvrzují, že dříve vedoucí společnosti na světovém trhu Nokia a Motorola ztratily většinu svých tržních podílů na úkor firem Apple, RIM (Blackberry) a dalších zařízení s operačním systémem Android. Během roku 2010 bylo celosvětově prodáno celkem 1,39 miliardy mobilních telefonů, oproti předcházejícímu roku tento údaj představuje nárůst o 18,5 %. Lídrem na trhu mobilních telefonů je finská společnost Nokia, ale její pozice už není tak silná jako v předchozích letech. Prodeje a podíl z dlouhodobého hlediska postupně klesají. Náskok finské společnosti oproti konkurenci je nejnižší od roku 1999. Na tržním podílu v kategorii „chytrých“ zařízení ze 40% podílu v loňském roce klesla na necelou čtvrtinu trhu (údaje za první čtvrtletí 2011). Druhým největším výrobcem mobilních telefonů je společnost Samsung, která v roce 2010 prodala celkově 281 milionů mobilních telefonů, a její podíl na trhu činil 17,6 %.

V prvním čtvrtletí 2011 poprvé vykázal nejvyšší tržby za mobilní telefony Apple, přestože prodal šestkrát méně telefonů než Nokia. Nokia sice znovu prodala nejvíce mobilů, ale utržila z nich o dvě miliardy eur méně než Apple. Tento fakt potvrzuje strategii Apple orientovat se na dražší modely „chytrých“ telefonů. Větší podíly na trhu mají také další společnosti orientující se na „chytré“ mobily, RIM (Blackberry) a HTC. Následující graf na obrázku 3 zobrazuje meziroční přírůstky počtu prodaných mobilních telefonů v 1. čtvrtletí tohoto roku.

Prodej jednotlivých typů a značek mobilních zařízení je ovlivněn i platformou, kterou lze na daném zařízení provozovat a pro kterou jsou vyvíjeny aplikace.

V tabulce 1 jsou uvedeny údaje z minulých dvou let (rok 2009 a 2010) od společnosti

Obrázek 3 ▶

Meziroční přírůstky počtů prodaných telefonů pro 1. čtvrtletí 2011

Pramen: Postler, 2011.

Gartner, která představuje svůj odhad trhu do roku 2015.

Ve výše uvedené analýze a odhadech Gartner předpovídá, že zatímco v roce 2011 se mobilní zařízení s OS podílí na trhu ve výši 26 %, v roce 2015 se již očekává objem prodaných chytrých telefonů s podílem 47 % celého trhu mobilních zařízení.

Gartner uvádí, že v roce 2015 bude průměrná cena „chytrého“ mobilu pod úrovní 300 US dolarů a tím se tak tato zařízení stanou plně dostupná široké veřejnosti.

Tabulka 1 ukazuje na fakt, že se podle odhadu společnosti Gartner nejrozšířenějším operačním systémem na světě stane Android. Společnost vychází ze zaměření tohoto otevřeného operačního systému na mobilní zařízení s dotykovým ovládáním. Důležitá je i strategie a role společnosti Google, která se na vývoji podílí. Důležitý je i fakt, že se již nyní početná skupina výrobců orientuje na vývoj mobilů s tímto operačním systémem. Společnost Gartner dále předpovídá další nárůst prodeje „chytrých“ telefonů, ovšem bez současně nejrozšířenějšího operačního systému Symbian OS používaným v mobilech firmy

Tabulka 1 ▶

Podíl jednotlivých OS na celosvětovém trhu chytrých mobilů

Operační systémy	Podíl na trhu			
	2009	2010	2011	2015
Android	3.9 %	22.7 %	38.5 %	48.8 %
BlackBerry	19.9 %	16.0 %	13.4 %	11.1 %
iOS	14.4 %	15.7 %	19.4 %	17.2 %
Symbian	46.9 %	37.6 %	19.2 %	0.1 %
Windows Phone/ Mobile	8.7 %	4.2 %	5.6 %	19.5 %
Ostatní	6.1 %	3.8 %	3.9 %	3.3 %
Celkový prodej chytrých mobilních telefonů	172 milionů	297 milionů	468 milionů	1 105 milionů

Pramen: ČSÚ, 2010.

Nokia. Druhým nejvíce používaným operačním systémem budou Windows Phone od Microsoftu a iOS společnosti Apple.

Mobilní trh ČR a připravenost českých uživatelů

Předchozí statistiky z celosvětového vývoje trhu mobilních zařízení je třeba doplnit vybranými

Tabulka 2 ▶
Jednotlivci v ČR 16 let a starší používající mobilní telefon

	2003		2005		2006		2007		2008		2009	
	v tis.	%	v tis.	%	v tis.	%	v tis.	%	v tis.	%	v tis.	%
16-24 let	1 024	85,6	1 256	92,2	1 190	97,7	1 189	97,8	1 196	97,9	1 194	98,0
25-34 let	1 450	86,8	1 616	94,4	1 690	97,7	1 700	98,1	1 707	98,3	1 691	98,6
35-44 let	1 089	81,5	1 208	89,1	1 334	95,8	1 378	96,6	1 431	97,1	1 498	98,5
45-54 let	1 026	67,1	1 190	80,3	1 301	90,5	1 312	93,2	1 334	95,9	1 343	97,0
55-64 let	630	48,9	894	66,4	1 061	76,0	1 200	83,7	1 281	87,7	1 335	90,4
65+	319	22,3	428	29,8	603	41,2	664	44,5	795	52,1	992	63,2

Pramen: ČSÚ, 2010.

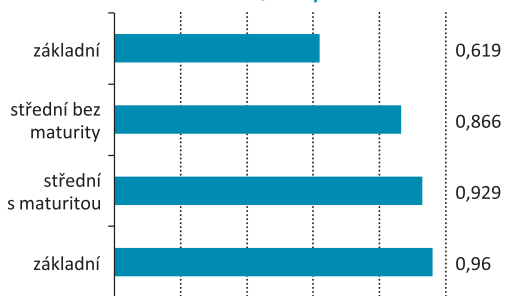
průzkumy provedenými v České republice. Vzhledem k zaměření tohoto textu na využití mobilních zařízení v oblasti vzdělávání, budou zmíněny statistiky související s využíváním mobilních zařízení a oblastí vzdělávání.

Základním předpokladem úspěšného využívání mobilů ve výuce je jejich dostupnost. Zajímavou statistikou může být vývoj v používání mobilů podle věkových kategorií. Tabulka 2 představuje vývoj počtu obyvatel v používání mobilních sítí v ČR podle jednotlivých věkových skupin obyvatelstva.

Výše uvedená tabulka potvrzuje fakt, že jsou mobilní sítě běžně dostupné drtivě většině studentů, a tak je možné je využít ve výuce jako jeden z dalších komunikačních kanálů pro předávání informací.

Také další srovnání využití mobilních telefonů v České republice podle vzdělání a ekonomické aktivity vychází podle očekávání. Vyšší míru využití vykazují jedinci s vyšším vzděláním a vyšší ekonomickou aktivitou.

Obrázek 4 představuje počty obyvatel v procentním vyjádření u uživatelů starších 15 let podle výše vzdělání. Statistika potvrzuje určitou vyrovnanost v počtu jednotlivců s jejich vybaveností mobilním telefonem. Téměř každý jedinec

Obrázek 4 ▶
Uživatelé mobilních telefonů podle vzdělání


Pramen: Mobil.cz, 2011

se středním maturitním či vysokoškolským vzděláním používá mobilní telefon.

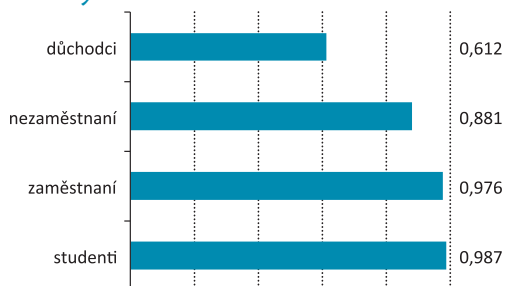
Vysoké procento používání mobilních telefonů studenty potvrzuje také obrázek 5, který představuje počty obyvatel v procentním vyjádření u uživatelů starších 15 let.

V mezinárodním srovnání je situace v České republice s počty používaných mobilních telefonů velmi potěšující – viz obrázek 6.

Průzkum provedený v roce 2008 představuje srovnání počtu aktivních SIM karet na 100 obyvatel v jednotlivých státech EU, OECD, Číně a Rusku. Obrázek 6 představuje data z uvedeného šetření, která potvrzují vysokou

Obrázek 5 ▶

Uživatelé mobilních telefonů podle ekonomické aktivity



Pramen: Mobil.cz, 2011.

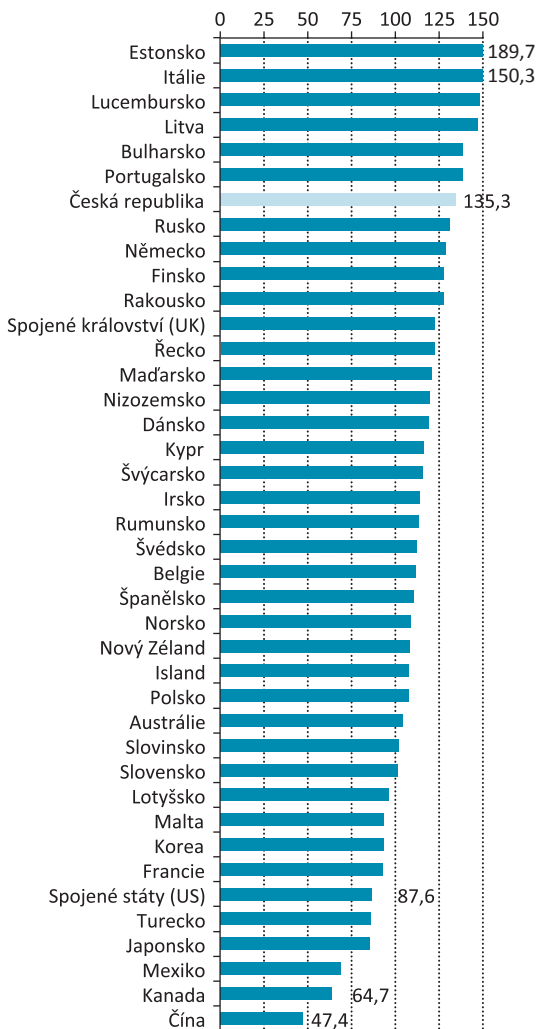
penetraci aktivních SIM karet v České republice, která se podle této statistiky umístila na 7. místě mezi státy s největším počtem SIM karet na 100 obyvatel.

V počátcích nástupu mobilních sítí, kdy se aktivní SIM karty vyskytovaly prakticky jen v mobilních telefonech a jen minimum lidí mělo více mobilů, počet aktivních SIM karet věrně odpovídal počtu zákazníků, resp. uživatelů mobilních telefonů. V poslední době už ale tento předpoklad neplatí. Počet aktivních SIM karet začíná být významně vyšší než počet uživatelů mobilních služeb, resp. lidí využívajících mobilní telefon. A právě tuto skutečnost potvrdila i předchozí data z mezinárodního srovnání. Ke konci roku 2008 tak počet aktivních SIM karet v České republice dosáhl hodnoty 135 kusů na 100 obyvatel, zatímco mobilní telefon využívalo necelých 88 % obyvatel České republiky (ČSÚ, 2010).

Nové možnosti ve využívání mobilních telefonů se otevřely s příchodem operačních systémů do mobilních zařízení. Rozšíření telekomunikačních služeb mobilních telefonů o aplikace využívající internet v mobilu se odrážejí v nových alternativních službách a aplikacích v jakékoliv

Obrázek 6 ▶

Počty mobilních telefonů v zemích EU, Číně a Rusku



Pramen: ČSÚ, 2010.

oblasti lidské činnosti – ať pro osobní potřebu či oblast podnikání. „Chytré“ telefony a tablety PC tak představují plnohodnotnou alternativu aplikací běžně dostupných na počítačích propojených s internetem.

Mobilní learning jako představuje nové možnosti ve vzdělávání

Konec první dekády 21. století představuje opravdový boom v rozvoji mobilních technologií a koncových zařízení, což se odrazilo i v oblasti vzdělávání.

„*Mobile learning*“ neboli *m-learning* je termín používaný pro označení podpory výuky nezávislé na místě, času, nezávislé na tradičním způsobu výuky jako je třída či pracoviště. Mobilní technologie zahrnují zařízení, jako jsou mobilní telefony, „smart“ telefony, PDA, iPod, mininotebooky a netbooky. Mobile learning umožňuje spojení pro stažení a posílání souborů prostřednictvím mobilních sítí do/z internetových sítí s napojením na LMS bez ohledu na místo (lokality), ve kterém právě působí. Studenti získávají touto formou základní podklady a studijní opory pro studium. Mohou ihned reagovat na dotaz či poznámku ze strany lektora. (Attewell, 2010). „**M-learning** (mobile learning) je forma elektronického vzdělávání za současného využití mobilních počítačových a komunikačních prostředků (notebooků, kapesních počítačů, PDA, mobilních telefonů...)“ (Dostál, 2008).

M-learning je vhodný především tam, kde běžný počítač a přístup k internetu nejsou dobře dostupné. Mobilní zařízení typu mobilní telefon, „chytrý“ telefon nebo tablet PC, jsou zařízení dostupná kdekoli v terénu v dosahu mobilní sítě. Především časová neomezenost a dostupnost jsou hlavním důvodem pro podporu výukových aktivit.

M-learning tak neoznačuje jen výuku na mobilních zařízeních, jak je někdy mylně chápáno. Jedná se také o aplikace podporující výuku prostřednictvím mobilních zařízení. Je tak řešena podpora studijní agendy školy. Student touto formou získává informace o výuce, přístup k diskuznímu fóru, aktuální informace o kurzech, vý-

sledky testů, oznámení školy o akcích, přednáškách apod.

Příklad skupiny nabízených aplikací může být demonstrován na nabídce aplikací společnosti *Blackboard Mobile Learn* vyvinutých pro zařízení Blackberry, využívaných pro interaktivní výuku v mobilních sítích především v USA (Blackboard, 2010):

- *Announcements* – oznámení o aktuálním stavu kurzu, informace o zrušení či přesunutí výuky,
- *Grades* – informace o výsledcích testů, průběhu studia,
- *Blogs* – interaktivní předávání informací a zpráv mezi studenty kurzu formou blogu,
- *Roster* – seznam studentů ve skupině daného kurzu, podpora pro týmovou práci v kurzu,
- *Discussions* – nástěnka pro diskuzi ve skupině – místo pro položení dotazu či odpovědi ve skupinové diskuzi,
- *Journals* – multimediální knihovna, ze které mohou studenti používat hudbu, videa a obrázky distribuované svými lektory ke kurzu,
- *Tasks* – podpora řešení úkolů, hry – studenti mohou využívat různé příklady a případové studie pro řešení úkolů ve výuce.

Informace o výuce jsou běžně doplněny o kalendář akcí, testů, seminářů a přednášek ke studovaným kurzům.

Aplikace pro podporu správy a řízení studijní agendy jsou doplněny hrami či krátkými testy, které student vypracuje v rámci samostudia a slouží k procvičení probírané látky.

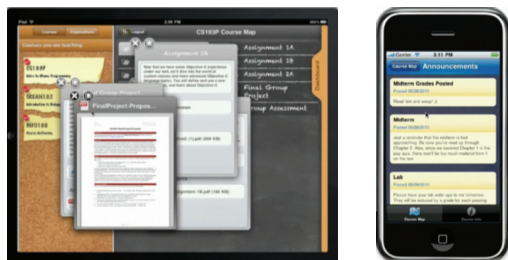
Aplikace na mobilních zařízeních jsou speciálně upraveny pro velikost a rozlišení displeje daného mobilního zařízení. Uživatelské rozhraní pro tablety PC a pro chytré telefony se liší především z důvodu velikosti displeje. Displej tabletu

PC (např. iPad) dovoluje zobrazit více než třikrát více informací než displeje „chytrých“ telefonů (např. u iPhone zařízení). A tomuto faktu se přizpůsobuje „layout“ neboli návrh, struktura obrazovky. Zatímco u tabletu PC bývá využito více multimediálního prostředí, více grafických prvků, v aplikacích „chytrých“ telefonů dominuje textová složka obsahu.

Grafika v uživatelském rozhraní aplikace je navržena tak, aby byla maximálně přehledná a současně uživatelsky přívětivá. Obrázek 7 ukazuje uživatelské prostředí aplikace *Blackboard Mobile Learn* pro službu Oznámení (*Announcement*) pro výše uvedená zařízení – iPad a iPhone.

Obrázek 7 ►

Odlíšné řešení vzhledu stránky aplikace *Announcements* na zařízeních iPad a iPhone



Pramen: Blackboard Inc.

Příklady použití mobilních aplikací na zahraničních univerzitách

Malá aktivita studentů ve studiu vedla mnohé školy k tomu, že se studijní agenda a část podpory výuky rozšířila o funkce distribuované studentům prostřednictvím mobilních sítí. Každý student dnes nosí v kapse svého kabátu svůj mobil, mnozí studenti používají „*smart phones*“ podporované kvalitními datovými službami. Student je tak lehce dosažitelný po celý den, nejen v době výuky na škole. A zde se otevírá pro-

stor pro využití ve výuce. Lektor může studentům posílat zprávy, výsledky testů, krátké úkoly či oznámení vztahující se k výuce nezávisle na době výuky. Studentům je možné poslat krátké testy tak, že do určité doby je očekávána odpověď ze strany studenta.

Například 500 studentů medicíny ze 4. a 5. ročníku Leeds University of Medicine bylo v roce 2010 vybaveno zařízeními *iPhone*, aby tak mohli využívat aktuální informace a posílat vypracované úkoly zadané v rámci výuky. Výukové materiály byly distribuované z portálu *ePortfolio*, na kterém jsou uloženy všechny elektronické podpory výuky. Odpovědi studentů na ankety, testy či odevzdání seminárních prací je zasláno na uvedený server, který je přístupný lektorům. Součástí aplikace je řešení sdílení souborů a znalostí pro podporu týmové práce. K tomuto řešení bylo přistoupeno z důvodu rozdílných lokalit, na kterých se studenti během výuky nacházejí. Část dne pracují studenti v rámci své praktické výuky na různých pracovištích v nemocnici. Proto je využití mobilních zařízení jednou z vhodných alternativ doplnění výuky.

Technologická univerzita ve Tschwane v Jihoafrické republice přistoupila k mobilnímu řešení v projektech svých studentů. Studenti prostřednictvím svých mobilních zařízení odpovídají na různé testy a zprávy svých vyučujících, ale současně vypracovávají a odevzdávají své seminární práce. Prostřednictvím mobilních telefonů si studenti nahrávají i krátké prezentace či video filmy, které doplňují obsah přednášek v různých předmětech jako je biologie, zeměpis či právo.

Univerzita aplikovaných věd v městě Savonia ve Finsku připravila pro studenty projekt podporující řešení organizace studia. Univerzita řešila problém mnoha studentů, kteří z různých důvodů přerušili a posléze nedokončili studium. Pro zlepšení komunikace se studenty využívá komu-

nikaci studijních referentek se studenty prostřednictvím aplikací v mobilních sítích. Komunikace se studenty se zlepšila o téměř 30 %. Studentům jsou na jejich mobilní zařízení posílány zprávy o organizaci studia, informace o výši poplatků, termínech podávání různých žádostí, individuální zprávy s vyžádáním odpovědi od konkrétního studenta apod.

Všechny uváděné příklady byly prezentovány na mezinárodní konferenci Online Educa Berlin konané v Berlíně v prosinci roku 2010.

Pozitivní a negativní aspekty m-learningu

Výuka s využitím mobilních zařízení přináší nové pozitivní aspekty:

- Časová a prostorová dostupnost umožňuje oslovit celou studijní skupinu nebo naopak, lze provést individuální oslovení studenta. Dostupnost služby je určujícím pozitivem, neboť na rozdíl od elektronické pošty či jiné formy komunikace v prostředí internetu je ještě blíže studentovi, který může reagovat téměř okamžitě.
- Rozdílnost typu zařízení v podstatné míře neomezuje kvalitu služby. Ať už student používá mobilní telefon nebo tablet PC, základní funkce jsou pro každé zařízení zachovány. Každý uživatel tak může využívat služby na rozdílném zařízení tak, jak mu to vyhovuje.
- Vývoj technologií v oblasti „chytrých“ telefonů umožňuje kvalitnější služby, formy komunikace a ovládání přístroje (dotykové displeje a ovládání aplikace bez nutnosti klikat na tlačítka). K ovládání aplikace je možné kromě klávesnice použít buď dotykové pero, nebo jen prst ruky. V současné době jsou používány dva systémy pro dotykové ovládání: rezistentní a kapacitní. U rezistentního displeje je nutné displej

stlačit, aby došlo ke spojení dvou oddělených vodivých vrstev, a pro přesné ovládní je nutné použít stylus. Kapacitní displej lze ovládat poměrně přesně prsty. Umožňuje ovládat mobilní zařízení i více prsty najednou – tzv. *multitouch* funkce. Právě dotykové ovládní prostřednictvím gest se ujalo nejen u mobilů, ale i na tabletech. Jedná se o přirozenou komunikaci, kterou se uživatel rychle naučí, a tak je ovládní přístroje jednoduché.

- Snadné použití multimediálních dat. Kvalita zobrazování informací díky vyššímu rozlišení a rozsahu barev displeje umožňuje zobrazovat texty, obrazy či video v rychlé odezvě komunikace. Multimediální data lze kvalitně použít ve výuce, ať ve formě výukových materiálů pro výuku, nebo ve formě souborů, které student odevzdává jako samostatnou práci (úkol) svému vyučujícímu.

Mobilní zařízení jsou stále více využívána a oblíbena pro svou mobilitu. Menší zařízení však mají také své nedostatky:

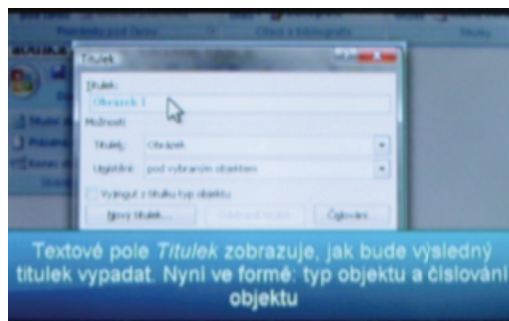
- Paradoxně však právě menší velikost zařízení a displejů může být i určitou nevýhodou tohoto typu zařízení. V současné době jsou velikosti displejů u „chytrých“ telefonů ve velikosti 4,3" s rozlišením 480 x 854 či 3,5" s rozlišením 960 x 640 u iPhone 4. Tablety umožňují zobrazit data na větší ploše, např. u Samsung Galaxy 10" v rozlišení 1280 x 800 nebo iPad 9,7" s rozlišením 1024 x 768. To vyžaduje i přizpůsobení uživatelského rozhraní a návrhu (layoutu) obrazovky pro daný typ zařízení. V současné době se jedná o nový trend v oblasti grafického designu mobilních aplikací. V minulosti se v aplikacích nelehle odlišilo příliš na odlišnost PC aplikací a mobilních aplikací.

To vedlo k tomu, že se na mobilním zařízení zobrazovala data tak, jako na PC. Obrazovka však byla často velmi špatně čitelná a obsahovala příliš mnoho informací a dat vzhledem k malé ploše displeje.

- Současné přístupy k designu aplikují flexibilní přizpůsobování obsahu velikosti displeje tak, aby byla na displeji zobrazena právě ta nejdůležitější data a obsah byl „očištěn od datového balastu“. Příkladem toho, že lze s úspěchem provozovat na mobilním zařízení videotutoriály pro výuku aplikací demonstruje obrázek 8, na kterém je zobrazena obrazovka výukové aplikace videotutoriálu pro demonstraci funkcí MS Word. Videotutoriál je multi-mediální. Umožňuje také slovní doprovod, který studentům vysvětluje postup při řešení příkladů. Je možné také zvolit textový komentář.

Obrázek 8 ▶

Příklad videotutoriálu pro výuku funkcí Wordu pro iPodTouch



Pramen: Blackboard Inc.

- I v oblasti vývoje výukových aplikací pro mobilní zařízení se objevuje problém určité roztržitosti technologických platform na trhu mobilních aplikací a zařízení. Vývojáři aplikací nyní řeší rozhodování, na jakou platformu OS se v budoucnosti orientovat. Statistiky celosvětového trhu (uvedené v předchozím textu) představují největší zástupce OS v současnosti. Ani jeden však není standardem a vzhledem k tomu, že se jedná o oblast rychle se rozvíjející, nelze zatím určit, která z platform bude přijata s rozhodujícím podílem na trhu. A tak zatím nezbývá, než se zaměřit jen na určitou platformu, či vyvíjet alternativy pro různá zařízení a platformy.

Závěr

Přestože mobilní zařízení přinesla novou kvalitu do výuky, nemohou být považována za rovnocennou náhradu za klasickou tradiční výuku v učebně nebo náhradu za e-learningu. Právě mobilita zařízení je paradoxně také jeho nevýhodou. Především menší displeje na mobilních telefonech omezují rozsah dat, která lze zobrazit.

Účelem mobilního vzdělávání tedy není nahradit klasickou výuku, ale naopak ji posílit. Díky mobilním zařízením a jejich aplikacím se posiluje komunikace vyučujícího s každým studentem. Určité snížení personifikace výuky, ztráta komunikace s tutorem a s ostatními studenty ve studijní skupině v e-learningové výuce, je naopak prostřednictvím mobilních zařízení posílena. Právě interpersonální komunikace je podpořena zcela přirozenou cestou blízkou studentům současné mladé generace. ■

LITERATURA

ATTEWELL, J., SAVILL-SMITH, C.: *What is m-learning?* [online]. [citace ze dne 4.10.2011]. Dostupné z URL: <http://www.m-learning.org/>.

Blackboard mobile [online]. Blackboard.com [citace ze dne 10.10.2011]. Dostupné z URL: <http://www.blackboard.com/International/EMEA/Blackboard-Mobile-Learn.aspx>.

ČSÚ: *Počty vysokorychlostních přípojek podle technologie*. Český statistický úřad. 2010 [online]. [citace ze dne 10.10.2011]. Dostupné z URL: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/internetova_infrastruktura.

GARTNER: *Gartner Says Android to Command Nearly Half of Worldwide Smartphone Operating System Market by Year-End 2012*. Press Release [online]. [citace ze dne 2.9.2011]. Dostupné z URL: <http://www.gartner.com/it/page.jsp?id=1622614>.

IDC: *Android Rises, Symbian³ and Windows Phone 7 Launch as Worldwide Smartphone Shipments Increase 87.2% Year Over Year, According to IDC 2011* [online]. [citace ze dne 2.9.2011]. Dostupné z URL: <http://www.idc.com/about/viewpressrelease.jsp?containerId=prUS22689111>.

KEEGAN, D.: *Mobile Learning: The Next Generation of Learning* [online]. [citace ze dne 4.10.2011]. Dostupné z URL: <http://learning.ericsson.net/mllearning2/files/workpackage5/book.doc/>.

GÁLA, L., POUR, J., ŠEDIVÁ, Z.: *Podniková informatika*. Praha: Grada 2009. ISBN 987-80-247-2615-1.

KOPECKÝ, K.: *E-learning nejen pro pedagogy*. Olomouc: Hanex 2006. ISBN 80-85783-50-9.

Mobil.cz: *Nokia pláče nad svými příjmy. Apple se směje a HTC culí*. [online]. [citace ze dne 9.10.2011]. Dostupné z URL: http://mobil.idnes.cz/nokia-place-nad-svymi-prijmy-apple-se-smeje-a-htc-culi-pct-/mob_tech.aspx?c=A110502_160639_mob_tech_lhc.

POSTLER, Š.: *Apple z mobilů poprvé utřzil víc než Nokia*. [online]. [citace ze dne 4.10.2011]. Dostupné z URL: <http://www.mobilmania.cz/clanky/apple-z-mobilu-poprve-utrzil-vic-nez-nokia/sc-3-a-1316209/default.aspx>.

SANGIORGI, D., COGOI, C., SHAHIN, K.: *mGBL – Mobile game-based learning: perspectives and usage in learning and career guidance topics*. eLearning Pápera, No. 1, November 2006, [online]. [citace ze dne 4.10.2011]. Dostupné z URL: <http://www.elearningpapers.eu/>.

MOBILE DEVICES SUPPORT EDUCATION PROCESS

Ing. Zuzana Šedivá, Ph.D.

ABSTRACT

The paper focuses on new trends in e-learning form of m-learning. E-learning as one of the major forms of education in the 21st century has become a common method of teaching as an additional form of learning (blended learning). Mobile devices such as mobile phones, PDAs, iPhones, iPad, or netbooks support teaching methods as well as the organization of studies. Mobility offers new possibilities for communication beyond time and space constraints of teaching. Mobile technologies are an evolution in education and a future in learning technologies.

KEYWORDS

Application, education, mobility, mobile learning, student, training, virtuality.

JEL CLASSIFICATION

M150, M530, I250

Dopad ekonomické recese na dlouhodobou nezaměstnanost v České republice

Ing. Tomáš Pavelka, Ph.D.

Česká ekonomika v posledních pěti letech zažila v podstatě tři fáze vývoje. Silný růst reálného hrubého domácího produktu byl následován nejhlubším propadem produktu od doby ekonomické transformace z počátku devadesátých let minulého století. V loňském roce pak nastalo mírné oživení hospodářství, které však podle nejnovějších údajů bylo pouze krátkodobé. Změny v produkci ekonomiky měly samozřejmě svůj odraz také ve vývoji trhu práce. Cyklický vývoj produkce byl s určitým časovým zpožděním v podstatě kopírován cyklickým vývojem nezaměstnanosti. Následující článek analyzuje dlouhodobou nezaměstnanost v České republice, tedy nezaměstnanost, která trvá déle než dvanáct měsíců. Cílem je zejména zjistit, jaký dopad na dlouhodobou nezaměstnanost měla nedávná ekonomická recese.

V posledních letech Česká republika vykazovala nižší míru nezaměstnanosti než činil průměr Evropské unie. Řada států původní evropské patnáctky, ale i „nových“ členských států měla míru nezaměstnanosti mnohem vyšší. Závažným problémem však pro Českou republiku byla dlouhodobá nezaměstnanost. V ukazateli míry výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti vykazovala v rámci Evropské unie jednu z nejvyšších hodnot.

Nezaměstnanost přináší jednotlivcům, ale i celé společnosti značné ekonomické i mimoekonomické náklady. Je přitom zřejmé, že se tyto náklady zvyšují s délkou trvání nezaměstnanosti.

Důležité je však také si uvědomit, že dlouhodobá nezaměstnanost zpravidla postihuje zejména určité skupiny populace. Mezi tyto skupiny lze bezpochyby zařadit starší osoby a osoby s nižší úrovní vzdělání.

Veškerá data, která se týkají českého trhu práce, pocházejí z Výběrového šetření pracovních sil prováděného Českým statistickým úřadem a zahrnují období 2006–2010. Pokud není uvedeno jinak, veškerá data jsou ročními průměry za dané roky.

Vývoj české ekonomiky a nezaměstnanost

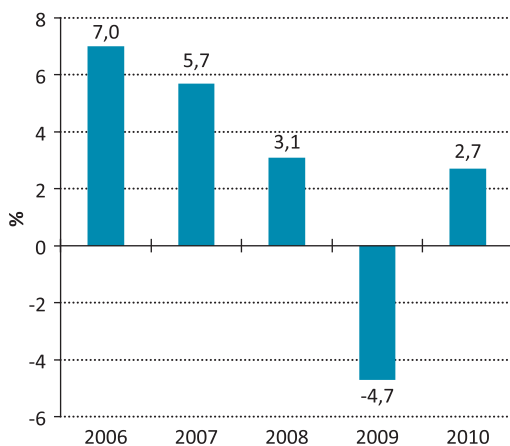
Vývoj nezaměstnanosti a potažmo i dlouhodobé nezaměstnanosti je úzce propojen s vývojem ekonomického výkonu dané země. Na obrázku 1 je zachycen meziroční vývoj reálného hrubého domácího produktu České republiky.

V letech 2005–2007 dosahovala česká ekonomika vysokých temp růstu reálného hrubého domácího produktu. Příčin bylo několik: snadnější přístup českého zboží na trhy členských států Evropské unie po našem vstupu do Evropské unie v roce 2004, zlepšující se ekonomická situace obchodních partnerů České republiky, efekt investičních pobídek a s tím spojený růst hrubé tvorby fixního kapitálu, ale také relativně solidní tempo růstu spotřeby domácností. Již od počátku roku 2008 byly patrné prvotní dopady světové ekonomické krize na českou ekonomiku. Tempo růstu reálného hrubého produktu zpomalilo v roce 2008 na 3,1 %. V posledním

čtvrtletí roku 2008 již dokonce reálný hrubý domácí produkt meziročně klesl o 0,2 %. Světová ekonomická recese dopadla na českou ekonomiku plně v následujícím roce. Reálný hrubý domácí produkt se podle posledních dat Českého statistického úřadu propadl o 4,7 %. Pozitivní vliv mírně rostoucí spotřeby domácností a poklesu výše importu byl převážen propadem exportu a hrubé tvorby kapitálu. Mírné oživení české

Obrázek 1 ▶

Vývoj reálného hrubého domácího produktu České republiky



Pramen: ČSÚ, roční národní účty (10. 10. 2011).

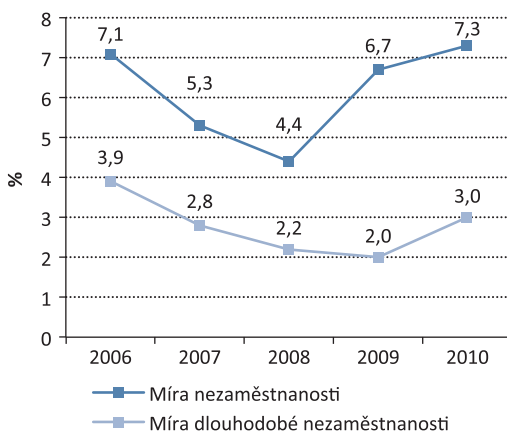
ekonomiky v roce 2010 (růst o 2,7 %) bylo zejména silným růstem exportu a zvýšením hrubé tvorby kapitálu.

Změny hrubého domácího produktu se s určitým zpožděním projeví také na trhu práce. Na obrázku 2 je zachycena celková míra nezaměstnanosti a míra dlouhodobé nezaměstnanosti. Celková míra nezaměstnanosti představuje procentní podíl nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle. Dlouhodobá míra nezaměstnanosti představuje procentní podíl osob nezaměstnaných déle jak jeden rok na

celkové pracovní síle. Již z vývoje obou křivek na obrázku 2 je patrná souvislost mezi vývojem celkové míry nezaměstnanosti a míry dlouhodobé nezaměstnanosti. Jisté časové zpoždění ve vývoji míry dlouhodobé nezaměstnanosti oproti celkové míře nezaměstnanosti lze vysvětlit samotnou definicí dlouhodobé nezaměstnanosti.

Obrázek 2 ▶

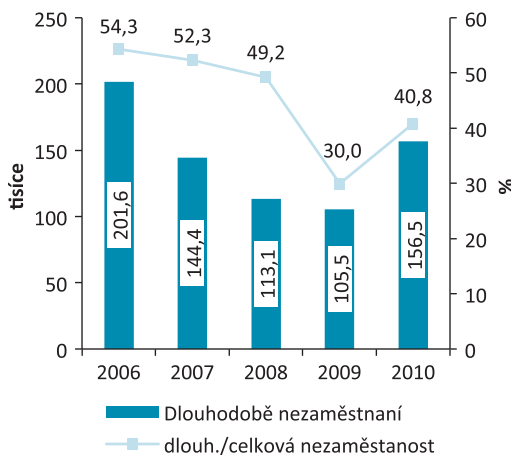
Celková a dlouhodobá míra nezaměstnanosti v České republice (v %)



Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (10. 10. 2011).

Vedle samotné míry dlouhodobé nezaměstnanosti vypovídá o významu dlouhodobé nezaměstnanosti také ukazatel výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti či jinými slovy podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných. Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti (křivka, pravá svislá osa) a absolutní počet dlouhodobě nezaměstnaných (sloupce, levá svislá osa) jsou zachyceny na obrázku 3.

Od roku 2005, ve spojitosti s rychlým růstem reálného hrubého domácího produktu, začala celková míra nezaměstnanosti postupně klesat. V roce 2006 bylo v České republice

Obrázek 3 ▶
Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti a počet dlouhodobě nezaměstnaných v České republice


Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil, vlastní výpočet (10. 10. 2011).

v průměru více jak 371 tisíc nezaměstnaných a celková míra nezaměstnanosti činila 7,1 %. Svého minima dosáhla nezaměstnanost v roce 2008. Celkový počet nezaměstnaných se snížil o 141 tisíc na 229 tisíc nezaměstnaných a míra nezaměstnanosti klesla až na 4,4 %. U mužů činila v roce 2008 celková míra nezaměstnanosti 3,5 % a u žen 5,6 %. V roce 2008 bylo nezaměstnáno 102,6 tisíc mužů a 127,2 tisíc žen. Klesající trend ve stejném období je patrný také u dlouhodobě nezaměstnanosti.

V roce 2006 bylo v České republice nezaměstnáno déle jak jeden rok celkově více jak 201 tisíc osob. Z tohoto počtu tvořili muži 44,6 % (téměř 90 tisíc osob) a ženy 55,4 % (téměř 112 tisíc osob). Celková míra dlouhodobě nezaměstnanosti byla 3,9 %. Ženy vykazovaly za celé sledované období vyšší míru dlouhodobě nezaměstnanosti než muži. V roce 2006 činila míra dlouhodobě ne-

zaměstnanosti u žen 4,9 % a byla tak o 1,8 p. b. vyšší než u mužů. Míra výskytu dlouhodobě nezaměstnanosti činila 54,3 %, což byla jedna z nejvyšších měř v rámci Evropské unie. Vyšší podíl dlouhodobě nezaměstnaných měly ženy, a to 55,2 %, zatímco u mužů to bylo 53,2 %. Při detailnějším pohledu na délku trvání nezaměstnanosti zjistíme, že velmi dlouhodobě nezaměstnaných (nezaměstnaných déle jak 2 roky) bylo více jak 124 tisíc a déle jak 4 roky 60 tisíc. Naopak nezaměstnaných do 3 měsíců trvání nezaměstnanosti bylo cca 51 tisíc osob.

V roce 2007 klesl počet dlouhodobě nezaměstnaných o 28 % na 144 tisíce osob. Celkový počet nezaměstnaných přitom klesl o 25,5 % na 276,3 tisíce osob. Příčin tak výrazného poklesu dlouhodobě nezaměstnaných bylo několik. Se zlepšující se situací na trhu práce někteří dlouhodobě nezaměstnaní našli nové zaměstnání. Zároveň se však v tomto roce stalo více jak 50 tisíc osob, které byly před rokem nezaměstnané, ekonomicky neaktivními (jednalo se o nejvyšší počet ve sledovaném období). Část z nich jistě byla právě ze skupiny dlouhodobě nezaměstnaných osob. O přechodu některých dlouhodobě nezaměstnaných do skupiny ekonomicky neaktivních napovídá i meziroční pokles velmi dlouhodobě nezaměstnaných osob (nezaměstnaní déle jak 2 roky) o 29 tisíc. U velmi dlouhodobě nezaměstnaných lze očekávat, že míra nalezení práce je ve srovnání s krátkodobě nezaměstnanými relativně velmi nízká. Celková míra dlouhodobě nezaměstnanosti v roce 2007 činila 2,8 %, přičemž u mužů dosahovala výše 2,1 % a u žen 3,6 %. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných se snížil pouze nepatrně na 52,3 %. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných čili míra výskytu dlouhodobě nezaměstnanosti u mužů klesla o 2,6 p. b. na 50,6 %. U žen se míra výskytu dlouhodobě ne-

zaměstnanosti také snížila, a to o 1,6 p. b., ale její celková výše byla stále vyšší než u mužů, a to 53,6 %. Při detailnějším pohledu na délku trvání nezaměstnanosti zjistíme, že velmi dlouhodobě nezaměstnaných (nezaměstnaných déle jak 2 roky) bylo v tomto roce 95 tisíc a déle jak 4 roky bylo nezaměstnáno více jak 51 tisíc osob. Nezaměstnaných do 3 měsíců trvání nezaměstnanosti bylo necelých 45 tisíc osob.

V roce 2008 klesl celkový počet dlouhodobě nezaměstnaných meziročně o 21,7 % na 113,1 tisíc osob. Celkový počet nezaměstnaných přitom klesl o cca 17 % na 229,8 tisíc osob. Jak bylo uvedeno výše, tempo růstu reálného hrubého domácího produktu sice zpomalilo, trh práce však ještě po většinu roku vykazoval pozitivní vývoj. Celková míra dlouhodobé nezaměstnanosti se snížila o 0,6 p. b. na 2,2 %. V případě mužů činila míra dlouhodobé nezaměstnanosti 1,7 % (meziroční pokles o 0,4 p. b.) a v případě žen 2,7 % (meziroční snížení o 0,9 p. b.). Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných klesl poprvé ve sledovaném období pod 50% hranici. Počet dlouhodobě nezaměstnaných mužů klesl meziročně o téměř 12 tisíc na 50,8 tisíc osob. Celkový počet nezaměstnaných mužů klesl o 21 tisíc na 102,6 tisíc osob. Z dat je tedy patrné, že meziroční pokles celkového počtu nezaměstnaných byl zapříčiněn z 57 % právě poklesem dlouhodobě nezaměstnaných. Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti mužů na celkovém počtu nezaměstnaných mužů se snížila o 1,1 p. b. na 49,5 %. Počet dlouhodobě nezaměstnaných žen se v roce 2008 také snížil, a to téměř o 20 tisíc. Počet nezaměstnaných žen celkem se přitom snížil o 25,5 tisíc osob. Meziroční snížení počtu dlouhodobě nezaměstnaných žen se na snížení celkové nezaměstnanosti žen v roce 2008 podílelo 78 %. Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti žen na celkovém po-

čtu nezaměstnaných žen se snížila o 4,6 p. b. na 49 %. Uvážíme-li délku trvání nezaměstnanosti podrobněji, zjistíme, že počet velmi dlouhodobě nezaměstnaných klesl na 70 tisíc osob. Stále však více jak 39 tisíc osob zůstávalo nezaměstnáno déle jak 4 roky. Krátkodobě nezaměstnaných do tří měsíců trvání nezaměstnanosti bylo v roce 2008 v průměru 42 tisíc osob.

Zpomalení tempa růstu reálného hrubého domácího produktu v roce 2008 a silný propad ekonomiky v roce 2009 se již negativně projevovalo i na trhu práce České republiky. V roce 2009 se celkový počet nezaměstnaných rapidně zvýšil o více jak 50 % na 352,2 tisíc osob. Celková míra nezaměstnanosti vzrostla o 2,3 p. b. na 6,7 %. U mužů se celková míra nezaměstnanosti zvýšila o 2,3 p. b., a to na 5,8 %, u žen o 2,1 % na 7,7 %. Počet dlouhodobě nezaměstnaných se však ještě snížil, a to o cca 7 % na 105,5 tisíc. Míra dlouhodobé nezaměstnanosti tak i v tomto roce klesla, i když již pouze nepatrně. Celkově míra dlouhodobé nezaměstnanosti klesla v roce 2009 na 2,0 %, u mužů na 1,6 % a u žen na 2,5 %. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných klesl o 19,2 p. b. na 30 %. Jelikož celkový počet nezaměstnaných v roce 2009 vzrostl, ale zároveň klesl počet dlouhodobě nezaměstnaných, je zřejmé, že příčinou klesajícího výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti byl nárůst krátkodobých forem nezaměstnanosti. Česká ekonomika byla v tomto roce postižena ekonomickou recesí a zaměstnavatelé propouštěli své zaměstnance, kteří se tak stávali nezaměstnanými. Tito nezaměstnaní, ze samé logiky definice dlouhodobé nezaměstnanosti jako nezaměstnanosti trvající déle než 12 měsíců, se samozřejmě stali spíše „krátkodobými“ nezaměstnanými (kratší doba než rok). Počet dlouhodobě nezaměstnaných mužů klesl meziročně o 2,2 tisíce osob na 48,6 tisíc osob. Počet nezaměstnaných mužů celkově

však meziročně vzrostl o 72,8 tisíc na 175,4 tisíc osob. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných mužů se na celkovém počtu nezaměstnaných mužů v roce 2009 meziročně snížil o 21,8 p. b. na 27,7 %. Počet žen, které byly nezaměstnané déle než jeden rok, meziročně klesl o 5,4 tisíce osob na 56,9 tisíc osob. Počet nezaměstnaných žen celkem se mezi roky 2008 a 2009 zvýšil o 49,6 tisíc na 176,8 tisíc osob. Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti žen se snížila meziročně o 16,8 p. b. na 32,2 %. Počet velmi dlouhodobě nezaměstnaných se také snížil, a to až na 56,4 tisíc osob. Déle jak 4 roky nezaměstnaných bylo téměř 29 tisíc osob. Výrazně však v roce 2009 vzrostl počet osob nezaměstnaných po dobu kratší než tři měsíce. Jejich počet se meziročně zvýšil o 124 % na více jak 94 tisíc osob.

Počet nezaměstnaných se zvyšoval postupně všechna čtvrtletí roku 2009 a tento trend pokračoval i v prvním čtvrtletí roku 2010. V roce 2010 se celkový počet nezaměstnaných dále zvýšil, a to meziročně o 9 % na 383,3 tisíc osob. Celková míra nezaměstnanosti v roce 2010 činila 7,3 %. U mužů celková míra nezaměstnanosti vzrostla na 6,4 % a u žen na 8,5 %. Výrazně také narostl počet dlouhodobě nezaměstnaných, a to o více jak 48 % na 156,5 tisíc osob. Z důvodu přetrvávající nízké poptávky po práci se někteří krátkodobě nezaměstnaní stali dlouhodobě nezaměstnanými. Celková míra dlouhodobé nezaměstnanosti meziročně vzrostla o 1 p. b. na 3 %. U mužů činila míra dlouhodobé nezaměstnanosti 2,5 % (meziroční růst o 0,9 p. b.) a u žen 3,5 % (meziroční růst o 1 p. b.). Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných se logicky meziročně výrazně zvýšil na 40,8 %. Z celkového počtu dlouhodobě nezaměstnaných tvořili 48 % muži a 52 % ženy. Počet dlouhodobě nezaměstnaných mužů vzrostl meziročně o 27,2 tisíce osob na 75,8 tisíc osob. Počet nezaměstnaných mužů celkově meziročně také vzrostl, a to

o 15,4 tisíc na 190,8 tisíc osob. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných mužů se na celkovém počtu nezaměstnaných mužů v roce 2009 meziročně zvýšil o 12 p. b. na 39,7 %. Počet žen, které byly nezaměstnané déle než jeden rok meziročně vzrostl o 23,7 tisíce osob na celkových 80,6 tisíc osob. Počet nezaměstnaných žen celkem se mezi roky 2009 a 2010 zvýšil o 16,1 tisíc na 192,9 tisíc osob. Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti žen se zvýšila meziročně o 9,6 p. b. na 41,8 %. V roce 2010 vzrostl po několikaletém poklesu i počet velmi dlouhodobě nezaměstnaných osob. V roce 2010 bylo déle jak 2 roky nezaměstnáno cca 69 tisíc osob, a z toho bylo více jak 31 tisíc nezaměstnáno déle jak 4 roky. Počet nezaměstnaných po dobu kratší než tři měsíce naopak v roce 2010 meziročně klesl na 75 tisíc osob.

Jak je patrné z uvedených čísel, mírně se zlepšující ekonomická situace České republiky v průběhu roku 2010 nestačila zvrátit negativní vývoj na trhu práce. Celkový počet nezaměstnaných se sice zvýšil pomaleji než v předcházejícím roce, ale výrazně narostl počet dlouhodobě nezaměstnaných. Lidé, kteří ztratili zaměstnání v průběhu recese v roce 2009, si nebyli schopni najít nové zaměstnání a přesunuli se tak do kategorie dlouhodobě nezaměstnaných.

Závislost dlouhodobé nezaměstnanosti na celkové nezaměstnanosti

Již z předcházející části článku je patrné, že existuje vztah mezi vývojem celkové míry nezaměstnanosti a vývojem míry dlouhodobé nezaměstnanosti. Obrázek 4 zachycuje tento vztah jasněji. Přesněji, na obrázku je zkoumán vztah mezi meziročními změnami těchto veličin. Pro větší vypovídací hodnotu jsou zde použita data za období 2000–2010. Jelikož je dlouhodobá nezaměstnanost definována jako nezaměstnanost, která trvá déle než jeden rok, neprojevuje se meziroční

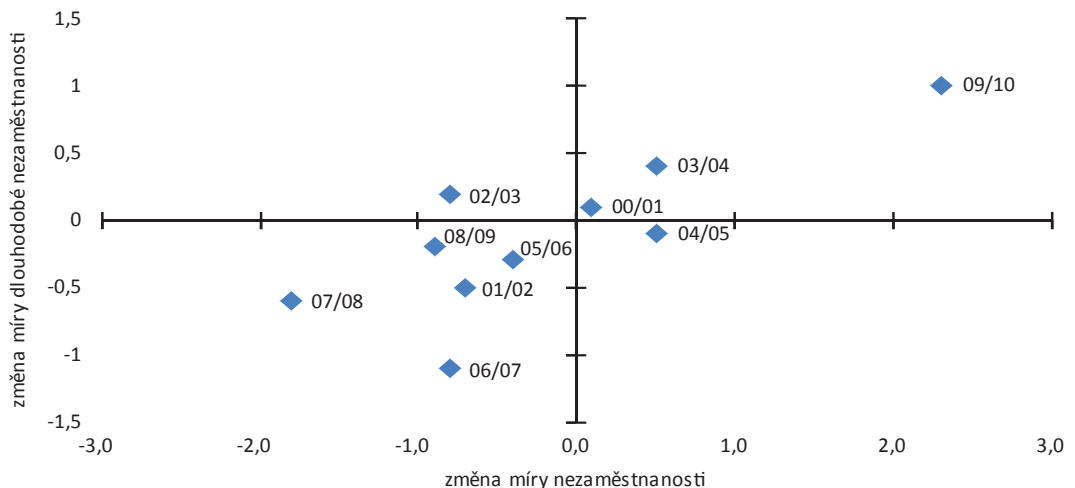
změna celkové nezaměstnanosti do změny dlouhodobé nezaměstnanosti bezprostředně, ale právě s ročním zpožděním. Proto obrázek 4 spojuje meziroční změny celkové nezaměstnanosti s meziročními změnami dlouhodobé nezaměstnanosti vždy s ročním zpožděním. První číslo u jednotlivých bodů zachycuje rok meziroční změny celkové nezaměstnanosti a druhé číslo rok meziroční změny dlouhodobé nezaměstnanosti.

Z obrázku 4 je patrné, že ve většině případů platí, že meziroční změna celkové míry nezaměstnanosti se po jednom roce projeví změnou míry dlouhodobé nezaměstnanosti ve stejném směru. Neboli pokud celková míra nezaměstnanosti vzroste, po jednom roce dojde i k růstu míry dlouhodobé nezaměstnanosti, a obdobně, pokud celková míra nezaměstnanosti meziročně klesne, po jednom roce dojde i k poklesu dlouhodobé míry nezaměstnanosti. Výjimku představují pouze dva body.

V roce 2002 celková míra nezaměstnanosti meziročně klesla o 0,8 p. b., ale míra dlouhodobé nezaměstnanosti v následujícím roce meziročně vzrostla o 0,2 p. b. Je třeba si uvědomit, že v daném období česká ekonomika vykazovala relativně nízká tempa růstu reálného hrubého domácího produktu a naopak relativně vysoké hodnoty celkové míry nezaměstnanosti. Zejména v druhé polovině roku 2002 došlo k výraznějšímu meziročnímu zpomalení růstu reálného hrubého domácího produktu (růst ve třetím čtvrtletí pouze o 1,6 % a ve čtvrtém čtvrtletí o 1,8 %). Tento slabý růst nestačil na výraznější snížení nezaměstnanosti. Pokud se nezaměstnanost snižovala, tak spíše krátkodobá. Firmy netrpěly nedostatkem pracovních sil, a proto nebyly nuceny nabírat i dlouhodobě nezaměstnané, kteří oproti krátkodobě nezaměstnaným trpí určitými negativy (např. ztráta pracovních návyků apod.).

Obrázek 4 ▶

Vztah mezi celkovou mírou nezaměstnanosti a mírou dlouhodobé nezaměstnanosti (2000–2010, v %)



Pramen: ČSÚ – Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (2010, 2009, 2008, 2007, 2006, 2005, 2004, 2003, 2002, 2001, 2000), vlastní výpočet.

V roce 2004 vzrostla meziročně celková míra nezaměstnanosti o 0,5 p. b. na 8,3 %. V následujícím roce však míra dlouhodobé nezaměstnanosti klesla o 0,1 p. b. na 4,2 %. V roce 2005 dosahovala česká ekonomika velmi vysokého tempa růstu reálného hrubého domácího produktu. Firmy reagovaly nabíráním nových pracovníků. V některých oblastech se začal projevovat nedostatek pracovní síly. Firmy musely poptávat i osoby, které byly nezaměstnané delší dobu. Druhou alternativou bylo nabírání zahraničních pracovníků (o problematice zaměstnanosti zahraničních pracovníků detailněji např. Pavelka, 2011).

Pro formálnější vyjádření závislosti míry dlouhodobé nezaměstnanosti na celkové míře nezaměstnanosti lze využít regresní analýzu. Z regresního modelu, který využívá data z obrázku 4, vyplývá, že meziroční změna míry nezaměstnanosti o 1 p. b. vyvolá v následujícím roce meziroční změnu míry dlouhodobé nezaměstnanosti o 0,4121 p. b.

Vliv úrovně vzdělání na výši dlouhodobé nezaměstnanosti

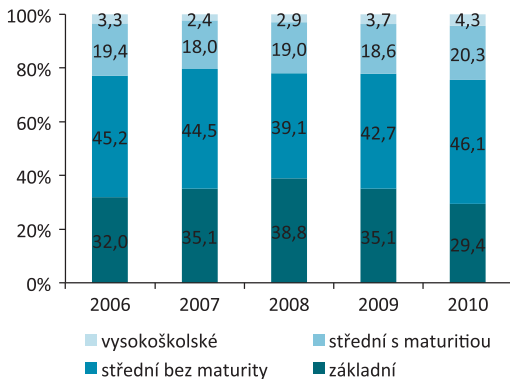
Jak již bylo uvedeno v úvodu, dlouhodobá nezaměstnanost nepostihuje všechny skupiny obyvatelstva stejně. Mezi nejčastěji uváděnou skupinu obyvatelstva, na kterou dopadá dlouhodobá nezaměstnanost nejvíce, je skupina osob s nízkou úrovní vzdělání. Naopak u skupiny osob s vysokoškolským vzděláním bývá dlouhodobá nezaměstnanost zpravidla velmi nízká. Data ohledně dlouhodobé nezaměstnanosti podle stupně vzdělání v České republice jsou obsahem obrázku 5 a tabulky 1.

Z obrázku 5 je patrné, že za celé sledované období se na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných v České republice podílely nejvíce osoby se středním vzděláním bez maturity. V průměru za období let 2006–2010 tvořily osoby se střed-

ním vzděláním bez maturity 43,5 % z celkového počtu dlouhodobě nezaměstnaných. Druhou nejčastější skupinou v celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných tvoří skupina osob se základním vzděláním. Osoby s nejnižší, základní úrovní vzdělání se na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných za celé sledované období podílely v průměru 34 %. Osoby se středním vzděláním s maturitou tvořily v průměru za celé sledované období 19 % z celkového počtu dlouhodobě nezaměstnaných. Nejnižší podíl pak vykazovaly osoby s vysokoškolským vzděláním. V letech 2006–2010 se dlouhodobě nezaměstnaní s vysokoškolským vzděláním podíleli na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných v průměru 3,3 %.

Obrázek 5 ▶

Podíly skupin obyvatelstva podle stupně vzdělání na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných



Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil, vlastní výpočet (10. 10. 2011).

Z obrázku 5 je patrné, že v období před krizí, tedy v letech 2006–2008, klesal výrazněji procentní podíl osob se středním vzděláním bez maturity na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných. Naopak podíl osob se základním vzděláním se zvyšoval. V roce 2009, tedy v roce

ekonomického propadu, narůstal počet dlouhodobě nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním a osob se středním vzděláním bez maturity rychleji než osob se středním vzděláním s maturitou a základním vzděláním. Podíl osob se základním vzděláním na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných v posledních dvou letech klesal, kdežto podíl osob s vysokoškolským vzděláním naopak rostl. Jedním z vysvětlení by mohla být skutečnost, že se v populaci postupně zvyšuje podíl osob s vysokoškolským vzděláním.

Z obrázku 5 je rovněž patrné, že nejvíce dlouhodobou nezaměstnaností postiženou skupinou je skupina osob se středoškolským vzděláním bez maturity. K tomu, jak významná je dlouhodobá nezaměstnanost pro jednotlivé skupiny podle úrovně vzdělání, je však třeba znát rozložení pracovní síly právě do těchto vzdělanostních skupin a také výskyt celkové nezaměstnanosti v těchto skupinách. Tabulka 1 obsahuje rozčlenění pracovní síly, nezaměstnanosti a dlouhodobé nezaměstnanosti v roce 2010.

Osoby se základním vzděláním v roce 2010 tvořily 6 % z celkové pracovní síly České republiky. Nezaměstnaných se základním vzděláním bylo 79,5 tisíce osob, neboli celková míra nezaměstnanosti v této vzdělanostní skupině (N/PS) činila 25 %. Dlouhodobě nezaměstnaných osob se základním vzděláním bylo 46 tisíc. Téměř 58 %

všech nezaměstnaných se základním vzděláním bylo nezaměstnáno více jak jeden rok. A jak je patrné z posledního sloupce tabulky (DN/N), byl tento výskyt dlouhodobé nezaměstnanosti u osob se základním vzděláním nejvyšší ze všech vzdělanostních skupin. Lze tak potvrdit tvrzení, že osoby se základním vzděláním jsou, co se dlouhodobé nezaměstnanosti týká, vysoce rizikovou skupinou. Tito lidé mají na trhu práce České republiky největší problémy s nalezením a také udržením zaměstnání v porovnání s ostatními skupinami obyvatelstva. Skupina osob se středním vzděláním bez maturity, která se nejvíce podílela na dlouhodobé nezaměstnanosti v České republice v celém sledovaném období 2006–2010, tvořila v roce 2010 téměř 36 % z celkové pracovní síly. Celkově bylo osob se středním vzděláním bez maturity nezaměstnáno 174 tisíc, neboli celková míra nezaměstnanosti v této vzdělanostní skupině byla 9,2 %. Dlouhodobě nezaměstnaných bylo v roce 2010 72,1 tisíc osob, míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti se tak v této vzdělanostní skupině pohybovala kolem 41 %. Osoby se středním vzděláním s maturitou tvořily v roce 2010 více jak 35 % celkové pracovní síly v České republice. Nezaměstnaných bylo v této vzdělanostní skupině 104,5 tisíc. Celková míra jejich nezaměstnanosti byla v roce 2010 5,6 %. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém

Tabulka 1 ▶

Nezaměstnanost podle úrovně vzdělání v České republice v roce 2010

	pracov. síla (tisíce)	nezaměstnaní (tisíce)	N/PS (%)	dlouh. nezam. (tisíce)	DN/N (%)
základní	317,8	79,5	25,0	46,0	57,9
střední bez maturity	1 884,1	174,0	9,2	72,1	41,4
střední s maturitou	1 861,7	104,5	5,6	31,7	30,3
vysokoškolské	899,8	25,6	2,8	6,7	26,2
celkem	5 268,9	383,7	7,3	156,5	40,8

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (10. 10. 2011), vlastní výpočet.

počtu nezaměstnaných pro tuto vzdělanostní skupinu činil 30,3 %. Vysokoškolsky vzdělané osoby tvořily v roce 2010 cca 17 % celkové pracovní síly České republiky. Vysokoškolsky vzdělané osoby měly nejnižší míru nezaměstnanosti, pouze 2,8 %. Z celkového počtu nezaměstnaných s vysokoškolským vzděláním je navíc dlouhodobě nezaměstnáno „pouze“ 26,2 %. Jde tedy o nejnižší podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkové nezaměstnanosti v jednotlivých skupinách obyvatelstva, ale na druhou stranu je třeba si uvědomit, že do vysokoškolsky vzdělaných osob investovala společnost největší prostředky. Proto je třeba v rámci politiky zaměstnanosti věnovat i této skupině zvýšenou pozornost. Z údajů v tabulce 1 je tedy patrné, že čím vyšší úroveň vzdělání, tím nižší je celková míra nezaměstnanosti a zároveň i tím nižší míra výskytu dlouhodobě nezaměstnanosti.

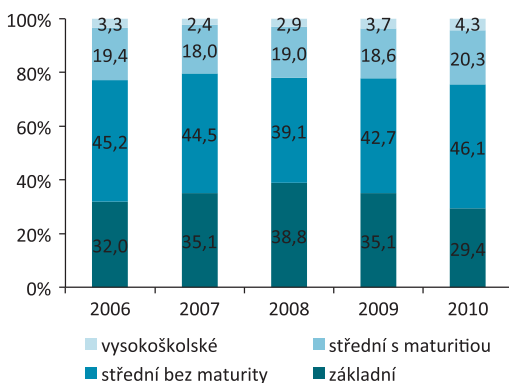
Vliv věku na výši dlouhodobě nezaměstnanosti

Dlouhodobá nezaměstnanost zasahuje různou intenzitou také jednotlivé věkové skupiny obyvatelstva. Ekonomicky aktivní populaci si můžeme rozdělit do 4 základních skupin. První skupinou jsou mladé osoby ve věku 15–29 let. Většinou se jedná o osoby na začátku svého pracovního života. Vysoký výskyt dlouhodobě nezaměstnanosti v této skupině představuje vysoké riziko, protože část z těchto mladých lidí nebyla nikdy zaměstnána. Díky tomu si nevytvořili pracovní návyky a u některých z nich se dokonce vytváří povědomí, že „nepracovat je normální“. Některé z těchto mladých osob navštěvovaly vysoké školy a náklady jejich nezaměstnanosti jsou tak pro společnost jako celek velmi vysoké. U dlouhodobě nezaměstnaných mladých lidí se projevuje frustrace z jejich postavení a existuje zde riziko jejich radikalizace. Druhou skupinou jsou osoby ve věku 30–44 let, a třetí skupinou jsou osoby ve věku 45–59 let.

Osoby z těchto věkových skupin jsou ve věku hlavní pracovní aktivity. Starší pracovníci ze třetí skupiny a dále pak osoby starší 60 let se blíží konci své pracovní aktivity. Existence dlouhodobě nezaměstnanosti u starších pracovníků zvyšuje riziko jejich sociálního vyloučení a s tím spojené riziko propadnutí se pod hranici chudoby.

Obrázek 6 ►

Podíly skupin obyvatelstva podle věku na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných



Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (10. 10. 2011), vlastní výpočet.

Z obrázku 6 je patrné, že nejvyšší podíl na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných v období 2006–2010 měly osoby v produktivním věku (věkové skupiny 30–44 let a 45–59 let). Věková skupina 30–44 let se podílela za celé sledované období na celkové dlouhodobě nezaměstnanosti v průměru 37,3 % a věková skupina 45–59 let se podílela na celkovém počtu dlouhodobě nezaměstnaných v průměru 24 % a osoby starší 60 let v průměru 1,7 %.

Pro zhodnocení toho, jak významná je dlouhodobá nezaměstnanost u jednotlivých věkových

skupin je třeba znát rozložení pracovní síly právě do těchto věkových skupin a také výskyt celkové nezaměstnanosti v těchto skupinách. Pro rok 2010 zachycuje tyto údaje tabulka 2.

věkové skupiny činila v roce 2010 6,6 % a počet dlouhodobě nezaměstnaných dosahoval téměř 55 tisíc. Nejstarší skupina obyvatel v roce 2010 tvořila 5 % celkové pracovní síly České republiky.

Tabulka 2 ▶

Nezaměstnanost podle věku v České republice v roce 2010

	pracov. síla (tisíce)	nezaměstnaní (tisíce)	N/PS (%)	dlouh. nezam. (tisíce)	DN/N (%)
15-29	1 002,9	130,0	13,0	43,7	33,6
30-44	2 181,1	125,5	5,8	55,0	43,8
45-59	1 815,8	119,3	6,6	54,8	45,9
60 a více	269,1	8,8	3,3	3,0	34,1
celkem	5 268,9	383,7	7,3	156,5	40,8

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil (10. 10. 2011), vlastní výpočet.

V roce 2010 osoby ve věku 15–29 let tvořily 19 % celkové pracovní síly České republiky. Relativně nízký podíl lze vysvětlit skutečností, že právě u mladších osob je pravděpodobněji vyšší míra ekonomické neaktivity z důvodu studia na různých stupních škol. Přesto však bylo v roce 2010 v této věkové skupině nezaměstnáno 130 tisíc osob, což představovalo míru nezaměstnanosti 13 %. Ze 130 tisíc nezaměstnaných mladých osob bylo 43,7 tisíc nezaměstnáno déle jak jeden rok. Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti v této věkové skupině tak překračovala 33 %. Osoby ve věku 30–44 let se v roce 2010 podílely na celkové pracovní síle cca 41 %. Míra nezaměstnanosti této skupiny osob byla nejnižší ze všech věkových skupin, a to 5,8 %. Z celkových 125,5 tisíc nezaměstnaných osob ve věku 30–44 let bylo dlouhodobě nezaměstnáno 55 tisíc. Míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti tak dosáhla téměř 44 %. Nejvyšší míru výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti v roce 2010 vykazovala věková skupina 45–59 let, a to téměř 46 %. Osoby ve věku 45–59 let tvořily cca 34 % celkové pracovní síly. Míra celkové nezaměstnanosti u této

Míra celkové nezaměstnanosti u této věkové skupiny činila 3,3 %. Procento nezaměstnaných se tak u této věkové skupiny může jevit jako velmi nízké, ale je třeba si uvědomit, že osoby ve věku 60 let a více byly z 89 % ekonomicky neaktivními. Dlouhodobě nezaměstnaných bylo ve věkové skupině 60 a více let 3 tisíce a míra výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti činila 34 %.

Závěr

V období vysokého ekonomického růstu klesala v České republice vedle krátkodobé nezaměstnanosti i nezaměstnanost dlouhodobá. Jelikož dlouhodobá nezaměstnanost klesala rychleji než krátkodobá, její podíl na celkové nezaměstnanosti se postupně snižoval. To naznačuje, že zaměstnavatelé byli nuceni z důvodu nedostatku jiné disponibilní pracovní síly najímat i dlouhodobě nezaměstnané. Nedostatek pracovní síly v tomto období je patrný i z vysokého nárůstu cizích státních příslušníků zapojených na českém trhu práce. Bohužel však data, která byla k dispozici, nevypovídají o tom, zda si lidé, kteří se stali zaměstnanými v tomto období, také toto místo

udrželi. Vysoký počet krátkodobě nezaměstnaných může naznačovat vyšší frekvenci změn zaměstnání. V době nástupu ekonomické recese se výrazně zvýšil počet krátkodobě nezaměstnaných. Podíl dlouhodobých nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných výrazně klesl. V roce ekonomického propadu narostl i počet dlouhodobě nezaměstnaných. Jejich nárůst však byl zastíněn nárůstem krátkodobých nezaměstnaných. V roce 2010, tedy v roce mírného ekonomického oživení se řada krátkodobě nezaměstnaných stala dlouhodobě nezaměstnanými. Růst ekonomiky byl příliš slabý na to, aby mohl absorbovat ve větší míře nezaměstnané z předcházejícího roku. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných se tak začal opětovně zvyšovat.

Potvrdila se také skutečnost, že dlouhodobá nezaměstnanost nezasahuje rovnoměrně celou populaci. Mezi osoby relativně nejvíce zasažené dlouhodobou nezaměstnaností patřily v České republice osoby se základním vzděláním a dále pak mladé osoby ve věku 15–29 let a starší osoby ve věku 60 let a více.

Dlouhodobá nezaměstnanost způsobuje značné náklady jednotlivcům i celé společnosti. Proto

je třeba, aby vláda věnovala problému dlouhodobé nezaměstnanosti adekvátní pozornost. Ukazatel výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti může být částečným měřítkem úspěšnosti politiky vlády (zaměstnanosti), ale nelze ho považovat za vše vypovídající. Zjednodušeně lze uvést, že vysoký podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných může být známkou neúspěšné politiky zaměstnanosti státu. Nízký podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných však na druhou stranu neznamená vždy úspěšnou politiku zaměstnanosti. Může nastat situace, že nezaměstnaní jsou sice pouze krátkodobě nezaměstnaní, ale frekvence, ve které se stávají nezaměstnanými, je velmi vysoká, neboli, jinými slovy, tito nezaměstnaní si nejsou schopni udržet svá nově získaná místa. Při hodnocení dlouhodobé nezaměstnanosti však vystává i problém, že někteří nezaměstnaní přestanou hledat nové zaměstnání, neboť ztrácí naději, že ho mohou najít. Tito lidé tak mohou přecházet do skupiny osob ekonomicky neaktivních a snižovat tak „umělé“ počet nezaměstnaných. Lze předpokládat, že přechod těchto odrazených nezaměstnaných bude častější zejména u osob, které jsou nezaměstnané delší dobu. ■

LITERATURA

BLANCHARD, O., SUMMERS, L.: Hysteresis and Unemployment Problem. Cambridge: NBER Working paper No. 1950, 1986.

ČSÚ: Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil [database online]. Praha: Český statistický úřad, 2011 [citováno 10. října 2011]. Dostupné z URL: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/3115-11>.

ČSÚ: Národní účty. [database online] Praha: Český statistický úřad, 2011 [citováno 10. října 2011]. Dostupné z URL: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu>.

PAVELKA, T.: The impact of the recent economic recession on the long-term unemployment in the European Union. Vilnius 16.11.2011–17.11.2011. In: International scientific conference „whiter our economies” [CD-ROM]. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2011. ISSN 2029-8501.

PAVELKA, T.: Dopad ekonomické recese na ekonomickou aktivitu cizinců v České republice. Ekonomické listy CES VŠEM, 2011, č. 5, s. 14–25. ISSN 1804-4166.

IMPACT OF ECONOMIC RECESSION ON THE LONG-TERM UNEMPLOYMENT IN THE CZECH REPUBLIC

Ing. Tomáš Pavelka, Ph.D.

ABSTRACT

Unemployment brings considerable economic and non-economic losses to individuals and also the whole society. The negative effects of unemployment are deepening mainly with the duration of unemployment. The paper deals with long-term unemployment or unemployment that lasts longer than twelve months. The attention is given especially what impact has had the recent economic recession on the amount and incidence of long-term unemployment in the Czech Republic. Czech economy in 5 recent years has experienced periods of high economic growth, which were followed by economic recession. The economic cycle was also expressed in the labour market. With increasing the overall unemployment rate the incidence of long-term unemployment during the recession fell rapidly. Long-term unemployment does not affect equally the whole population. Article examines which age groups and education levels are affected by long-term unemployment the most.

KEYWORDS

Economic recession, long-term unemployment, labour market.

JEL CLASSIFICATION

J64, J69

Koncepce společenské odpovědnosti a dotazníkové šetření v Moravskoslezském kraji

Jana Gibarti, Hana Jaločková

Koncepce společenské odpovědnosti (KSO) představuje dobrovolné rozhodnutí firmy přijmout na sebe závazky nad legislativní rámec ve třech oblastech – ekonomické, sociální a environmentální. Formulace společenské odpovědnosti podle EU, jak je uvedena v Zelené knize z roku 2001 (viz EUR-LEX, 2011), zní: „KSO je dobrovolné integrování sociálních a ekologických hledisek do každodenních firemních operací a interakcí s firemními stakeholders“. Nevládní organizace Business for Social Responsibility pod označením KSO spatřuje „způsob podnikání, který odpovídá či jde nad rámec etických, zákonných, komerčních a společenských očekávání“ (Pavlík, Bělčík, 2010, s. 19). Business Leaders Forum a jeho členské firmy „vymezuji společenskou odpovědnost jako dobrovolný závazek firem chovat se v rámci svého fungování odpovědně k prostředí i společnosti, ve které podnikají“ (Steinorová, Václavíková, Mervart, 2008, s. 2). Trnková (2004, s. 7) jako společensky odpovědné chování firmy označuje takové jednání, které „zohledňuje potřeby svého vnitřního a vnějšího prostředí, přispívá k udržitelnému rozvoji, je transparentní a obecně napomáhá celkovému zlepšení stavu společnosti v rámci i nad rámec svého komerčního působení“.

Velký význam pro rozvoj KSO měla stakeholderská teorie, kterou v roce 1984 formuloval R. Edward Freeman. Na základě podnikové reality identifikoval nejdůležitější skupiny, které podnik ovlivňují, nebo které ovlivňuje podnik.

Od té doby se místo obecných definic konkrétně identifikují subjekty, vůči kterým je podnik odpovědný. S nárůstem popularity teorie participujících osob jsou postupně odhalovány další a další skupiny (živé i neživé), které ovlivňují nebo jsou podnikem ovlivňovány, až se tato koncepce začíná rozměňovat. V 90. letech se problematikou společenské odpovědnosti firem začala zabývat Evropská unie, která v ní spatřuje nástroj k dosažení trvale udržitelného růstu, a v Lisabonské strategii EU poprvé oficiálně vyzývala korporace k angažovanosti v sociální odpovědnosti.

Dalším důležitým mezníkem bylo vydání Zelené knihy (2001) s názvem *Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*, v níž nacházíme první evropskou definici KSO. EU společnosti vybízí, aby do své podnikatelské činnosti dobrovolně začlenily také sociální a ekonomické aspekty, aby plnily nejen legislativní požadavky, ale šly nad jejich rámec, a více investovaly do lidského kapitálu, životního prostředí a vztahů s účastníky.

Standardy a normy zaměřené na koncepci společenské odpovědnosti

V případě hodnocení společensky odpovědného chování se v literatuře setkáváme s mnoha standardizovanými systémy, které se oblastem KSO věnují různou měrou. Některé jsou zaměřené jen na některou z oblastí společensky odpovědného

chování, jiné poskytují komplexní hodnocení; některé patří mezi celosvětově uznávané, s jinými se setkáváme jen v některých zemích.

Standard AA1000 vytvořený v listopadu 1999 britskou organizací AccountAbility je založen na hodnocení kvality řízení podniku z hlediska zapojení jeho zájmových skupin a jejich zohlednění v každodenních aktivitách podniku. Jak uvádí Čaník (2006), AA1000 v sobě zahrnuje tvorbu společensky odpovědné strategie, metody komunikace se zainteresovanými skupinami, etický audit, volbu indikátorů, reportování KSO apod. Členové AccountAbility se zavazují posilovat odpovědné občanství a etické chování v podnikatelském i neziskovém sektoru. Norma je tedy obecně využitelná pro všechny typy organizací. Připravuje se aktualizovaná verze standardu, která bude mít označení AA2000 – Accountability Management.

Posláním americké společnosti Social Accountability International (SAI) je prosazovat lidská práva pracovníků po celém světě. V roce 1997 zveřejnila **normu SA8000**, která vychází z úmluv a doporučení Mezinárodní organizace práce (ILO), Všeobecné deklarace lidských práv a Úmluvy o právech dětí. Organizace certifikované podle SA8000 ctí sociální a společensky akceptovatelné pracovní podmínky v devíti definovaných oblastech – pracovní doba, ochrana zdraví a bezpečnost při práci, zamezení diskriminace, práce dětí a mladistvých, nucená práce, svoboda sdružování, disciplinární praktiky, odměňování splňující základní potřeby, řídicí systém pro neustálé zlepšování.

Investors In People (IIP) je mezinárodní standard, který vznikl v roce 1990 ve spolu-

práci s vedoucími podniky, svazy zaměstnanců a zaměstnavatelů a s profesními sdruženími pro oblast řízení lidských zdrojů ve Velké Británii. IIP vychází z reálného předpokladu, že kvalita lidských zdrojů má zřetelný dopad na celkovou výkonnost, konkurenceschopnost a efektivnost podniku. Postupně se standard rozšířil do dalších zemí, Českou republiku nevyjímaje. Podnik, který projeví zájem o získání standardu IIP, je nejprve podroben analýze, která odhalí oblasti, v nichž firma nesplňuje stanovená kritéria. Dalším krokem je vypracování akčního plánu se zaměřením na problémové oblasti. Následně je v podniku proveden audit, na základě kterého pak může panel zástupců certifikovaných podniků rozhodnout o udělení standardu Investors in People. Certifikační audit se opakuje každé tři roky (viz Krymláková, 2009).

Systém environmentálního řízení (EMS) představuje systematický přístup k ochraně životního prostředí. Mezi standardy environmentálního managementu jsou zahrnovány normy řady ISO 14000 a EMAS. Program EMAS byl zřízen¹ Evropskou unií za účelem zjišťování a sledování vlivu činnosti organizací na životní prostředí a zveřejňování informací formou jednotlivých environmentálních prohlášení. Druhým nástrojem sloužícím k zavedení systému environmentálního managementu je norma ISO 14001, která byla vydána Mezinárodní organizací pro normalizaci v roce 1996 a slouží pro certifikaci podniku nezávislou třetí stranou.

Firma, která získá certifikát **OHSAS 18001**,² jednoznačně prokáže svou péči o zdraví a bezpečnost zaměstnanců v rámci sociální oblasti

¹ Na základě Nařízení Rady EHS č. 1836/93 pro dobrovolnou účast průmyslových podniků z průmyslového sektoru v programu ES pro ekologicky orientované řízení a audity.

² Occupational Health and Safety Assessment Specification (Systém managementu bezpečnosti a ochrany zdraví při práci).

KSO aktivit. Norma navazuje svou strukturou na normy ISO 9001 a 14001 a umožňuje vytvořit integrovaný systém řízení organizace. V rámci standardu OHSAS je uplatňován třístupňový proces zahrnující identifikaci nebezpečí, hodnocení a omezení rizika. Přínosy certifikace spočívají např. v systematickém omezování rizik, resp. nebezpečí, omezení výskytu nemocí z povolání a pracovních úrazů, zvýšení výkonnosti a snížení nehodovosti a prostojů při práci, zavedení samoregulačního systému reagujícího pružně na změny legislativních předpisů, bezpečnostních požadavků i změn uvnitř organizace (nové technologie, organizační změny apod. – viz ITC, 2011).

Normy řady **ISO 9000** stanovují požadavky pro systém řízení kvality (Quality Management Systems – QMS). Konkrétně norma **ISO 9001** specifikuje požadavky na systém řízení kvality ve společnostech, které chtějí prokázat svou schopnost trvale poskytovat produkty vyhovující technickým a legislativním předpisům a zároveň produkty odpovídající požadavkům zákazníků. Poslední aktualizace zmíněné normy proběhla v roce 2008. K výhodám zavedení systému řízení kvality patří stabilizace dosahované kvalitativní úrovně sortimentu výrobků a služeb a s tím spojená větší důvěryhodnost firmy a zefektivnění činností firmy při procesním řízení (viz ITC, 2011a).

Revidovaná směrnice z roku 2000 **Směrnice OECD pro nadnárodní společnosti**³ představuje doporučení vlád adresovaná nadnárodním společnostem, které mají „příležitost provádět nejlepší praktickou politiku pro trvale udržitelný rozvoj a snažit se zajistit soulad mezi sociálními, ekonomickými a environmentálními cíli“ (Ministerstvo financí, 2011). Dodržování směrnic ze strany podniků je dobrovolné, a tudíž není právně vynutitelné. Obecné zásady vyzývají k činnostem přispívajícím k ekonomickému a sociálnímu pokroku a k ochraně životního prostředí, respektování lidských práv, úzké spolupráci s místními komunitami a podnikatelskými kruhy, rozvíjení lidského kapitálu, k transparentnosti, otevřenosti a budování vzájemné důvěry, k aplikaci účinných samoregulačních postupů a systémů řízení a další.

Společnost GoodCorporation ve spolupráci s Intitute of Business Ethics vytvořila v roce 2000 **GoodCorporation Standard**, který měl pomoci podnikům systematicky hodnotit podnikovou a manažerskou praxi ve vztahu k šesti definovaným skupinám. Jedná se o zaměstnance, zákazníky (odběratele), dodavatele a subdodavatele, komunitu (společnost) a životní prostředí, vlastníky, akcionáře a další investory, management podniku (viz Čaník, Čaníková, 2011). Firmy, které úspěšně absolvují proces ověřování svého etického programu, mohou používat logo GoodCorporation, jež by se mělo stát nezávislou garancí etického chování firmy (viz Transparency International, 2011).

Standard odpovědná firma, který je založen na metodice London Benchmarking Group (LBG),⁴ spočívá v komplexní a standardizované formě měření dárcovství v rámci KSO aktivity. Tento nástroj umožňuje poměrně přesně „vyčíslit, co a jak firma vydává a jaký je dlouhodobý i krátkodobý účinek konkrétní investice a její vliv na komerční aktivity firmy“ (Czech Donors Forum, 2011). Nejdůležitějším přínosem metodiky je to, že posky-

³ Na základě Nařízení Rady EHS č. 1836/93 pro dobrovolnou účast průmyslových podniků z průmyslového sektoru v programu ES pro ekologicky orientované řízení a audity.

⁴ Occupational Health and Safety Assessment Specification (Systém managementu bezpečnosti a ochrany zdraví při práci).

tuje kvalitní informace o efektivitě veřejně prospěšných projektů a umožňuje rovněž následné porovnání výsledků s jinými firmami aktivními v oblasti firemní filantropie⁵ a společenské odpovědnosti. Princip metody spočívá ve výpočtu celkové částky, která byla investována do veřejně prospěšných projektů, a následném vyhodnocení výstupů dle stanovených faktorů. Náklady na dárcovství zahrnují věcné a finanční dary, služby, čas spolu s náklady managementu ve formě mzdy a dalších režijních nákladů vynaložených v souvislosti s filantropickými aktivitami.

Odborníci **Evropské nadace pro management kvality** (European Foundation for Quality Management – EFQM), na základě analýzy způsobu řízení nejúspěšnějších firem v Americe a v Japonsku, vytvořili model řízení určený pro evropské firmy. Původní model z roku 1991 vycházející z přístupů TQM (Total Quality Management) byl průběžně vylepšován a upravován a jeho finální verze byla prezentována v roce 1999 pod novým názvem „The EFQM Excellence Model“. **Model excellence EFQM**, který je považován za nejpropracovanější nástroj řízení organizací, vychází z jednoduché úvahy, že vynikajících výsledků lze dosáhnout díky dílčím úspěchům u pracovníků, zákazníků a společnosti. Aby stanovených výsledků mohla firma dosáhnout, musí precizně zvládnout procesy řízení, a to s ohledem na lidské zdroje, politiku a strategii firmy a také budování vztahů a partnerství. Zkoumaný manažerský nástroj spočívá v sebehodnocení firmy podle přesně stanovených pravidel, která odhalí silné a slabé stránky řízení společnosti. Hodnocených oblastí je celkem devět a jsou rozděleny na nástroje a prostředky (5 kritérií) a výsledky (4 kritéria) (viz Národní politika kvality, 2011).

Další z možností, jak hodnotit uplatňování společensky odpovědného chování, je na základě **firemní zprávy o společenské odpovědnosti**, která je vypracována dle směrnic mezinárodní organizace **Global Reporting Initiative** (GRI). V roce 2006 GRI vydala třetí a zatím poslední směrnici G3, která firmám pomáhá sestavit co nejobektivnější *Sustainability Report* (Zprávu o udržitelném rozvoji). Zmíněná zpráva má poskytovat vyrovnaný a přiměřený obraz o výkonu dané společnosti v oblasti udržitelného rozvoje včetně pozitivních i negativních vlivů (viz Global Reporting Initiative, 2011). Směrnice G3 definuje deset základních principů, které napomáhají firmě učinit rozhodnutí ohledně určení obsahu a rozsahu zprávy. První čtyři principy, kterými jsou relevantnost, zapojení stakeholderů, udržitelný kontext a úplnost, pomáhají volit témata zprávy. Zbývajících šest má být zárukou kvality. Jedná se o vyváženost, srovnatelnost, přesnost, správné načasování, srozumitelnost a spolehlivost (viz Business Leaders Forum, 2011).

Z dříve uvedeného rozboru jednotlivých standardů a norem vyšla najevo potřeba jedné univerzální normy, která by poskytla komplexní hodnocení ve všech oblastech společenské odpovědnosti a přinesla sjednocení výkladu KSO. **Mezinárodní organizace pro normalizaci** (ISO) zahájila práci na nové normě nesoucí označení **ISO 26000** v roce 2005 a podílelo se na ní asi 400 odborníků z 99 zemí. Na konci roku 2010 úspěšně prošla poslední etapou – schválením k publikování. Norma poskytuje návod v oblasti zavádění společenské odpovědnosti a je určena pro všechny typy organizací soukromého, veřejného i neziskového sektoru bez ohledu na jejich velikost nebo to, zda působí v rozvojových či roz-

⁵ *Firemní filantropie (corporate philanthropy) je firemní dárcovství, které se zakládá na dlouhodobých partnerských vztazích především s neziskovými subjekty.*

vinutých zemích. Všechny části normy nebudou uplatnitelné pro všechny firmy, ale doporučuje se, aby organizace braly v úvahu veškerá klíčová témata a zároveň měly na mysli společenské, environmentální, právní, kulturní, politické a organizační rozdíly, včetně různých ekonomických podmínek. Norma je členěna do sedmi kapitol a kromě vymezení rozsahu normy (1) přináší definice klíčových pojmů (2), pochopení (3) a principy společenské odpovědnosti (4), možnosti uznání KSO a zapojení zainteresovaných stran (5), metodické pokyny vymezující sedm základních témat společenské odpovědnosti (6) a dále pokyny k integraci koncepce do praxe organizace (7) (viz ÚNMZ, 2011).

Tato část příspěvku přinesla přehled nejčastěji jmenovaných standardů a norem používaných v souvislosti s hodnocením společenské odpovědnosti firem. U firem, které jsou držiteli zmíněných standardů, můžeme předpokládat aplikaci etiky a odpovědnosti do jejich podnikatelské činnosti. Je třeba připomenout, že zvláště pro malé podniky je proces certifikace značně finančně i časově náročný, a proto ne všechny usilují o získání certifikátů (např. norma ISO 26000 nebude předmětem certifikace vůbec). Z uvedeného vyplývá, že databáze firem coby držitelů nejrůznějších certifikátů nemůže poskytnout přehled všech společensky odpovědných firem působících v rámci podnikatelského prostředí. Jiný pohled na společensky odpovědné firmy přináší jejich hodnocení na základě indexů.

Indexy hodnotící koncepci společenské odpovědnosti

K investiční politice, která zahrnuje i sociální a environmentální aspekty, se kloní stále více in-

vestorů. Přibývá počet těch, kteří při investování svého kapitálu považují hodnocení společenské odpovědnosti za významné vodítko (viz Franc, Nezhyba, Heydenreich, 2006). Uvedený způsob hodnocení investic se nazývá společensky odpovědné investování. V souvislosti s tímto přístupem byly vyvinuty mnohé indexy, které hodnotí výkonnost podniků v rámci KSO. Ke třem nejznámějším patří:

■ Dow Jones Sustainability Indexes

Švýcarská agentura Sustainable Asset Management (SAM) ve spolupráci se STOXX Limited a Dow Jones Indexes od roku 1999 pravidelně zveřejňuje žebříček nejvyspělejších společností v oblasti udržitelného rozvoje. Firmy jsou hodnoceny na základě **Dow Jones Sustainability Indexes**⁶ – tedy skupiny ukazatelů, které jsou označovány za první globální indexy používané k hodnocení finanční výkonnosti předních světových společností usilujících o udržitelný rozvoj. Hodnocení výkonnosti firem vychází z analýzy dlouhodobého působení firmy v oblasti ekonomické, sociální a ochrany životního prostředí na základě kritérií jako jsou např. kodexy chování, řízení a správa společnosti, vztahy s investory, ekologická výkonnost, firemní filantropie, zájmy stakeholderů, vůdcovství, indikátory pracovních postupů a další. Jednotlivým kritériím je přisuzována různá váha v závislosti na odvětví činnosti firmy (viz Krymláková, 2009).

V roce 2010 společnost SAM hodnotila 1 393 firem zapsaných na burze a z nich vybrala 19 vůdčích firem působících v tzv. supersektorech. Z těch známějších také českému spotřebiteli jmenujme aspoň některé – Panasonic (osobní a domácí zboží), Unilever (potravinářství a nápoje), Nokia

⁶ Dow Jones Sustainability Indexes zahrnují DJS World Index, DJS Europe Index, DJS Asia Pacific Index, DJS North America Index, DJS Korea Index.

(technologie), Telefonica (telekomunikace), TNT (průmyslové zboží a služby), Air France (cestování a volný čas).⁷

Ethibel Sustainability Index

Společnost Ethibel je nezávislá poradenská agentura pro společensky odpovědné investice, která kvalitu finančních produktů na belgických a evropských trzích stvrzuje vlastním certifikátem jakosti.⁸ Společnost Ethibel ve spolupráci se Standard & Poor's od roku 2002 zveřejňuje hodnoty Ethibel Sustainability Indexu (ESI), který poskytuje komplexní pohled na finanční výkonnost předních světových společností v oblasti udržitelného rozvoje pro investory, správce aktiv, banky i drobné akcionáře. ESI se skládá ze dvou globálních indexů (ESI Pioneer Global a ESI Excellence Global) a dvou regionálních verzí (ESI Pioneer Europe a ESI Excellence Europe) (viz Ethibel, 2011). Vývoj indexů od prosince 2002 až po současnost je možné sledovat na webových stránkách společnosti Vigeo.⁹

FTSE4Good Index Series

FTSE4Good Index Series jsou indexy společnosti FTSE Group vlastněné The Financial Times a London Stock Exchange. FTSE Group v mezinárodním měřítku podniká v oblasti tvorby a vyhodnocování indexů měřících výkon podniku. V rámci skupiny indexů odpovědného investování byla navržena řada indexů FTSE4Good Index Series jako odpověď na poptávku investorů, kteří se zajímali o hodnocení společností nejen z finančního

hlediska, ale i z pohledu dlouhodobě udržitelného rozvoje, pod který společensky odpovědné chování bezesporu patří. Zmíněná skupina indexů byla poprvé zavedena v roce 2001 a od té doby rozšířena o různé regionální verze. Za zmínku také stojí, že indexy byly několikrát revidovány, a to s ohledem na vývoj poznání o KSO. Pokud jde o dostupnost údajů jednotlivých indexů, jsou k dispozici na webových stránkách společnosti, a to buď ve formě denních hodnot, nebo měsíčních a kvartálních zpráv (viz FTSE, 2011).

K dalším indexům, které nám mohou pomoci získat komplexnější pohled na činnost firmy, patří alternativní indexy. Jedná se například o:

- **Indexy znečištění** – jejich měření obvykle provádí nezávislá organizace, což je zárukou objektivity. Na druhou stranu se zaměřuje jen na jednu oblast činnosti firmy.
- **Indexy hodnotící pověst podniku** – tj. umístění organizace v různých žebříčcích hodnotících image/pověst podniku může být považováno za měřítko výkonnosti v oblasti KSO. Úskalí tohoto typu hodnocení spočívá v subjektivních názorech dotazovaných skupin, které mnohdy mají sklon jmenovat velké organizace, protože jsou pro ně známé, ale nemusí vědět téměř nic o jejich výsledcích v oblasti společenské odpovědnosti.
- Dalším zdrojem informací o chování firmy mohou být **výsledky zveřejňované ratingovými agenturami**. Velkou neznámou je ale v tomto případě metodologie hodnoce-

⁷ Celkový přehled firem vyhodnocených jako vůdčí v jednotlivých supersektorech je k dispozici na http://www.sustainability-indexes.com/07_html/indexes/djsiworld_supersectorleaders_10_1.html.

⁸ Ethibel má sloužit jako značka kvality pro sociálně odpovědné investice. Certifikát nese označení „The Collective European Quality Label Ethibel for Social Responsible Investment Funds“.

⁹ V roce 2005 došlo k fúzi firem Forum Ethibel a Vigeo – od té doby jsou indexy ESI zveřejňovány na stránkách společnosti Vigeo. Konkrétně na <http://www.vigeo.com/csr-rating-agency/en/esi-index>.

ní, kterou ratingové agentury obvykle nezveřejňují, protože ji považují za obchodní tajemství a své know-how (viz Pavlík, Bělčík a kol., 2010).

Dotazníkové šetření v Moravskoslezském kraji

V období 7.–28. března 2011 jsme realizovaly dotazníkové šetření, které bylo zacíleno na firmy působící v Moravskoslezském kraji a jejich společensky odpovědné chování. Cílem dotazníkového šetření bylo porovnat aktivity společenské odpovědnosti realizované ve velkých a malých firmách. Dílčími cíli byla snaha zjistit, jak firmy KSO vnímají, co od ní očekávají a jak hodnotí podnikatelské prostředí ČR. Byla zvolena metoda reprezentativního dotazníkového šetření spočívající v určení reprezentantů – firem, které byly požádány e-mailem o vyplnění dotazníkového formuláře.

Na základě údajů z Administrativního registru ekonomických subjektů (ARES) a následného výpisu z Registru ekonomických subjektů byla vytvořena databáze 68 firem. Z webových stránek jednotlivých firem byly následně dohledány e-mailové kontakty, na něž byl dotazník rozeslán ve třech termínech.¹⁰

Dotazník byl strukturován do tří částí.

- První část byla věnována podnikatelskému prostředí ČR a koncepci společenské odpovědnosti obecně. Respondenti vybírali nejvýstižnější charakteristiku KSO, určili pět největších problémů podnikatelského prostředí, sdělili, co by mohlo přispět k lepší propagaci KSO v České republice a kdo by se měl o rozšíření myšlenek společensky odpovědné koncepce podílet. Odpověď na otázku „Usiluje vaše firma o to, aby byla společensky odpovědná?“ byla klíčová pro

další sérii dotazů. V případě kladné odpovědi následovala druhá část dotazníku. Záporná odpověď směřovala respondenta k vyplnění identifikačních údajů o společnosti, za kterou dotazník vyplňoval, a následnému ukončení dotazníkového šetření.

- Druhá část dotazníku byla určena pro ty firmy, které se společensky odpovědným aktivitám věnují nebo o tom uvažují. Otázky této části byly sestaveny s ohledem na jednotlivé oblasti a aktivity KSO. V rámci ekonomického pilíře byl výzkum zaměřen na dotazy týkající se zákazníků, dodavatelů, okrajově vládních institucí, médií a etiky. Druhá oblast otázek byla věnována problematice zaměstnanců a místní komunity. Následující osm otázek bylo určeno ke zjištění aktivit v oblasti životního prostředí.
- Dotazy směřující k identifikaci společnosti, o níž byl dotazník vyplněn, a určení funkce osoby, která dotazník vyplnila.

Dotazník nesoucí název *Je vaše firma společensky odpovědná?* zodpovědělo 35 firem, což představuje 51% návratnost. Klíčovým hlediskem pro splnění cíle výzkumu bylo zastoupení malých a velkých firem. Šetření se zúčastnilo dvanáct firem s počtem zaměstnanců v rozmezí 10 až 49 (34 %), sedm firem zaměstnávajících 50 až 249 pracovníků (20 %) a šestnáct společností s více než 250 zaměstnanci (46 %).

Z hlediska zastoupení firem podle formy podnikání se šetření zúčastnil stejný počet akciových společností (a. s.) a společností s ručeným omezeným (s. r. o.), a to sedmnáct. V celkovém počtu 35 hodnocených firem se objevilo také 1 družstvo. Akciové společnosti tvořily 81 % velkých a 8 % malých firem, zbývající část připadla na střední podniky. Jedenáct s. r. o. představuje 92 % malých

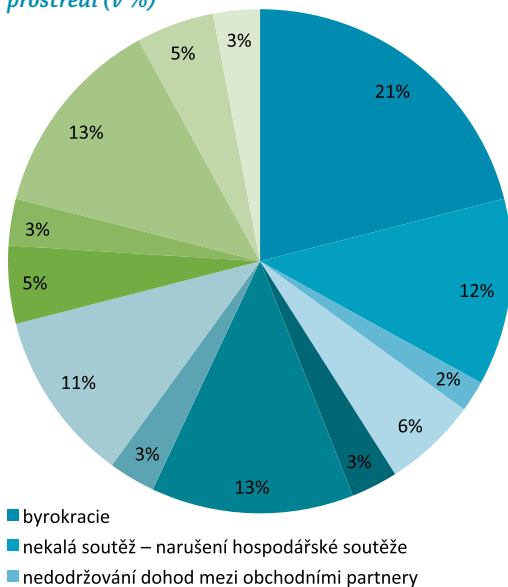
¹⁰ První termín – 7. až 9. 3. 2011, druhý termín – 13. až 15. 3. 2011, třetí termín – 21. a 22. 3. 2011.

společností, tři s.r.o. byly zastoupeny ve velkých firmách (tj. 19 % velkých společností) a zbývající tři ve středních firmách.

97 % oslovených firem si pod pojmem KSO představuje seriózní chování k zákazníkům a obchodním partnerům, péči o pracovníky, podporu regionu, kde firma působí, a ochranu životního prostředí. Stejný počet firem si myslí, že koncepce KSO by se měla stát součástí strategie celého podnikatelského sektoru a týká se všech podnikatelských subjektů. Za největší problém podnikatelského prostředí je považována byrokracie, což si myslí všechny malé a téměř 90 % velkých firem. Na druhém místě pomyslného žebříčku problémů podnikatelského prostředí ČR se umístilo uplácení/korupce a netransparentnost veřejných zakázek, hned poté porušování hospodářské soutěže. Další problémové oblasti z pohledu firem jsou zaznamenány v obrázku 1.

Obrázek 1 ▶

Vyjádření firem ohledně problémů podnikatelského prostředí (v %)



- střet zájmů
- špatná platební morálka
- tunelování
- únik informací
- uplácení/korupce
- znečišťování životního prostředí
- zneužívání zaměstnanců

Pramen: Vlastní zpracování na základě provedeného výzkumu v r. 2011.

Potěšujícím zjištěním bylo, že z 35 vyhodnocovaných odpovědí má 32 firem ke koncepci KSO pozitivní přístup a 7 z nich považuje společensky odpovědné chování za svůj cíl. Cíleně k KSO přistupují zvláště velké firmy (93 %), ale i většina malých firem (60 %). V rámci KSO aktivit považují firmy za klíčové – etické chování, ochranu životního prostředí, péči o zaměstnance a kvalitu poskytovaných výrobků a služeb. Většina firem ve společensky odpovědném chování vidí cestu, jak zlepšit image/pověst firmy, dosáhnout osobního pocitu hrlosti a získat ocenění svých zákazníků.

Výsledky šetření v oblasti realizace koncepce společenské odpovědnosti

Pokud jde o porovnání KSO aktivit realizovaných velkými a malými firmami, přineslo dotazníkové šetření níže prezentované výsledky, jež jsou rozčleněny do tří oblastí.

Ekonomická oblast

Na otázku, čím se jednotlivé firmy snaží oslovit své zákazníky, panovala shoda v prioritách velkých i malých firem. Bez ohledu na svou velikost se firmy podle svého tvrzení zaměřují zejména na kvalitu a individuální přístup, s určitým odstupem také na cenu. Při dotazování na aktivní řízení vztahů se zákazníky (CRM) bylo zjištěno, že 60 % malých a 90 % velkých firem se této činnosti věnuje. Obdobné procentuální rozdělení se týkalo také vyhodnocování, jak se zákazníci

o firmě a jejích produktech dozvěděli. Významnější rozdíl mezi velkými a malými firmami se objevil v případě otázky zaměřené na certifikát jakosti. Z odpovědí firem vyplynulo, že ani ne polovina malých firem je držitelem zmíněného certifikátu, zatímco pro velké firmy je jeho vlastnictví samozřejmostí.

Z firem, které se zúčastnily dotazníkového šetření, neinzerují pravidelně ani velké ani malé firmy. Pravidelnými předplatiteli odborného periodika jsou zvláště velké firmy (80 %), malé firmy získávají odborné informace zhruba v poloviční míře (40 %). Kromě otázek týkajících se inzerce a předplatného, byly firmy tázány na komunikaci s médii. Malé firmy v 50 % odpověděly, že tiskového mluvčího nemají, ve 40 % odpověděly, že s médii komunikuje nejvyšší vedení společnosti a v 10 % zvolily možnost, že s médii nekomunikují. Naproti tomu ve velkých firmách převažovala odpověď, že firmy tiskového mluvčího mají (56 %), 6 % velkých firem tiskového mluvčího nemá, ale s médii komunikuje nejvyšší vedení společnosti (38 %).

V rámci ekonomické oblasti byly respondentům položeny tři otázky týkající se etiky. První z nich se týkala existence etického kodexu či podobného vnitřního předpisu ve společnosti. Poněkud překvapivě 60 % malých firem uvedlo, že etický kodex ani podobný předpis nemají vůbec. Následně 40 % přiznalo, že noví pracovníci nejsou o pravidlech etického chování poučeni. V případě sankcí za neetické chování byla nejčastěji vybrána odpověď „nikdy nebyly použity“. Naproti tomu 81 % velkých společností uvedlo, že etický kodex mají, ať už v písemné podobě nebo nepsané podobě a zhruba stejné procento firem také informuje nově přijaté zaměstnance o firemní etice. Čtvrtina velkých firem připustila, že již k nějakým sankcím za neetické chování musela přistoupit.

Sociální oblast

Společensky odpovědná firma by měla poskytovat rovné příležitosti všem bez ohledu na pohlaví, věk, příslušnost k etnickým menšinám a zdravotní stav. Zda se to firmám daří při výběru nových zaměstnanců, měla odhalit otázka zaměřená na kritéria, podle nichž jsou noví pracovníci vybíráni. Malé firmy se nejčastěji rozhodují podle doporučení, ale je pro ně podstatné také vzdělání, praxe a první dojem. Ostatní kritéria (16%) zahrnují hodnocení výsledku přijímacího řízení a beztrčnost. Velké firmy přistupují k výběru zaměstnanců více metodicky a své závěry nejčastěji opírají o výsledky přijímacího, příp. psychologického testu. Poté přihlížejí k dosaženému vzdělání, praxi a v neposlední řadě se zajímají také o beztrčnost budoucích zaměstnanců.

V oblasti bezpečnosti práce a ochrany zdraví zaměstnanců byly výsledky malých i velkých firem pozitivní. Podle zvolených odpovědí jsou zaměstnanci v oblasti BOZP pravidelně školeni, pracovní prostředí je hodnoceno jako příznivé. Ve většině firem jsou bezplatně poskytovány osobní ochranné pomůcky a na pracovištích umístěny lékárničky. Vyznačení únikových tras se objevuje ve většině budov, kde podnikají dotazované firmy; určité rezervy bylo možno zaznamenat v případě vyvěšení „zákazu kouření“.

Pokud jde o vzdělání a rozvoj zaměstnanců, jsou podmínky velkých a malých firem rozdílné. Velké firmy si mohou dovolit pečovat v tomto směru o své zaměstnance dlouhodobě oproti malým firmám, které jsou limitovány finančními výdaji. Přesto můžeme konstatovat, že i malé firmy projevují snahu o naplnění KSO tím, že svým zaměstnancům hradí jednorázová školení nebo vytváří podmínky pro jejich samovzdělávání.

V rámci vyváženého pracovního a osobního života se můžeme setkat s firmami, které umožňují svým zaměstnancům pracovat z domu či na

zkrácený úvazek. Další možností je flexibilní pracovní doba, kterou svým podřízeným nabízí 60 % velkých firem. Existují ale také společnosti, které nic podobného zaměstnancům neumožňují. Z realizovaného dotazníkového šetření vyplynulo, že se tak chová 40 % malých firem. Klíčovou oblastí v řízení lidských zdrojů je systém odměňování a kariérní plánování. Respondenti byli dotazováni, zda v jejich firmě je systém odměňování zaveden a zda zaměstnanci znají možnosti svého kariérního postupu. Kladně odpovědělo 70 % tazatelů z malých firem, 88 % z velkých.

Třemi nejčastějšími zaměstnaneckými benefity, které poskytují malé firmy, jsou příspěvky na závodní stravování a stravenky, příspěvek na penzijní připojištění, služební vůz pro soukromé použití. První dvě jmenované zaměstnanecké výhody jsou samozřejmé u 94 % velkých firem, 70 % firem se zaměstnanci nad 250 osob poskytuje kromě uvedeného delší dovolenou nebo do firemních benefitů zahrnuje také vzdělávání.

V rámci sociálního pilíře byla zjišťována podpora místnímu regionu a komunitě. Z poskytnutých údajů vyplynulo, že malé firmy preferují pomoc v podobě nepeněžitěho daru (50 %), případně finančního daru či sponzoringu (v obou případech 30 %). V roce 2010, podle svých slov, nějakou formou podpořilo místní společenské činnosti 60 % malých firem. Velké společnosti místo finančních darů raději podporují aktivity realizované „v sousedství“ formou sponzoringu; v uplynulém roce různou formu podpory dle údajů v dotazníku poskytlo 94 % velkých podniků.

Environmentální oblast

Větší polovina firem, která se zúčastnila dotazníkového šetření, připustila, že jejich podnikání má na životní prostředí negativní dopad. Pokud

jde o konkrétní činnosti, jež v oblasti životního prostředí vykonávají, většina (cca 75 %) uvedla, že třídí komunální odpad, sleduje vývoj spotřeby energií, při nákupu nových elektrických zařízení bere v úvahu energetickou třídu těchto spotřebičů, renovuje tonery, dle povahy své podnikatelské činnosti recykluje. Sedmdesát procent firem uvedlo, že má vnitřní předpis, který jim ukládá chovat se k životnímu prostředí šetrně. Firmy s počtem zaměstnanců do 50 osob, jež se zúčastnily tohoto výzkumu, svými podnikatelskými aktivitami životní prostředí nezatěžují. Ale také ony se většinou hlásí k činnostem, které se vyznačují zaváděním environmentální politiky.

Závěr

Lidé dnes nevnímají podniky pouze jako producenty výrobků a poskytovatele služeb, jejichž primárním cílem je dosahovat maximálního zisku. Očekávání vzrůstajícího počtu spotřebitelů jsou větší. Chtějí kvalitní, ekologicky šetrné produkty, při jejichž výrobě nejsou porušována lidská práva. A tak pod silicím tlakem společnosti stále více firem dobrovolně přijímá závazek společensky odpovědného chování, hledá rovnováhu mezi ekonomickými zisky a společenskou prospěšností. Evropská unie vidí v uplatňování společenské odpovědnosti firem cestu k trvale udržitelnému růstu. Tato úvaha je ovšem reálná jen tehdy, pokud se společensky odpovědné chování stane běžnou praxí jak nadnárodních korporací, tak malých a středních firem.

Jak vyplynulo z dotazníkového šetření, lze pozorovat, že KSO je zmiňovaná zejména v souvislosti s nadnárodními korporacemi. Je to způsobeno především tím, že tyto snadněji překonávají informační bariéry, zaměstnávají pracovníky KSO, mohou investovat do vzdělávání v této oblasti a zavádět KSO komplexně do všech činností firmy.

Co se týká malých firem, ty jednotlivé aktivity KSO aplikují, ale ne koncepčně a plánovitě, ale díky prozíravosti a odpovědnosti jejího vedení. Svě chování hodnotí spíše jako morální a etické než společensky odpovědné.

Realizované dotazníkové šetření přineslo pozitivní ohlasy mezi firmami v Moravskoslezském kraji. Oslovené firmy projevíly zájem o výsledky dotazníkového šetření, jelikož to považují za přínosné pro svoji další pracovní náplň. ■

LITERATURA

BUSINESS LEADERS FORUM: Podávání zpráv o KSO [online]. Dostupný z URL: <http://www.csr-online.cz/Page.aspx?reporting>.

CENIA: Co je EMAS? [online]. Dostupný z URL: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFZS9TOS](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFZS9TOS).

CZECH DONORS FORUM: Standard odpovědná firma (metodika LBG). [online]. Dostupné z URL: <http://www.donorsforum.cz/standard-odpovedna-firma>.

CZECH TRADE: 10 nejlepších českých firem reprezentuje ČR v prestižní soutěži European Business Awards [online]. Dostupné z URL: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/archiv-roku-2010/10-firem-z-cr-v-european-business-awards/1001627/57226/>>.

ČANÍK, P.: Metody a nástroje podnikatelské etiky. Praha: Oeconomica 2006. ISBN 80-245-1143-6.

ČANÍK, P., ČANÍKOVÁ, P.: Aplikace metod a nástrojů podnikatelské etiky v českém podnikatelském prostředí [online]. Dostupné z URL: <http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=2848>.

ČESKÉ EKOLOGICKÉ MANAŽERSKÉ CENTRUM (CEMC): Norma ISO 26000 Společenská odpovědnost schválena k publikování [online]. Dostupné z URL: <http://www.tretiruka.cz/news/norma-iso-26000-spolecenska-odpovednost-schvalena-k-publikovani/>.

EUR-LEX. GREEN PAPER: Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility [online]. Dostupné z URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf.

ETHIBEL: The Ethibel Sustainability Index = a financial and a social profit [online]. Dostupné z URL: http://www.ethibel.org/subs_e/4_index/main.html.

FTSE: FTSE4Good Index Series. [online]. Dostupné z URL: http://www.ftse.com/Indices/FTSE4Good_Index_Series/index.jsp.

GLOBAL REPORTING INITIATIVE: Protokoly k ukazatelům. [online]. Dostupný z URL: <http://www.globalreporting.org/Home/LanguageBar/CzechLanguagePage.htm>.

GRI: Reportingový rámec GRI. [online]. Dostupné z URL: http://www.globalreporting.org/NR/rdonlyres/A492A397-3933-4E7E-895E-9C4B48C4FD44/0/G3_Guidelines_nalitytextcesky.pdf.

ITC – Institut pro testování a certifikaci: OHSAS 18001. [online]. Dostupný z URL: <http://www.itczlin.cz/ohsas-18001.php>.

ITC – Institut pro testování a certifikaci: ISO 9001. [online]. Dostupný z URL: <http://www.itczlin.cz/iso-9001.php>.

KRYMLÁKOVÁ, Hana a kol.: Etika a odpovědnost organizace. Ostrava: VŠB-TU Ostrava 2009. ISBN 978-80-248-2092-7.

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR: Směrnice OECD pro nadnárodní společnosti [online]. Dostupný z URL: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/mez_ekon_organizace_12363.html.

NÁRODNÍ POLITIKA KVALITY: EFQM Model. [online]. Dostupný z URL: <http://www.narodnicena.cz/>.

PAVLÍK, M.; BĚLČÍK, M. a kol.: Společenská odpovědnost organizace. CSR v praxi a jak s ním dál. Praha: Grada 2010. ISBN 978-80-247-3157-5.

STEINEROVÁ, M.; VÁCLAVÍKOVÁ, A.; MERVART, R.: Společenská odpovědnost firem – průvodce nejen pro malé a střední podniky [online]. Praha: Business Leaders Forum 2008. Dostupný z URL: <http://www.csr-online.cz/netgnum/Download.aspx?fjHNJF4Rjy0sXDPdHxnGjvqd3QIXxmTJsXEKY3nQzfA>.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL: Příklady mezinárodních standardů a certifikací v oblasti odpovědného chování a etiky. [online]. Dostupný z URL: <http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=686>.

TRNKOVÁ, J.: Společenská odpovědnost firem – kompletní průvodce tématem & závěry průzkumu v ČR. [online]. Praha: Business Leaders Forum 2004. Dostupný z URL: <http://www.blf.cz/csr/cz/vyzkum.pdf>.

ÚŘAD PRO TECHNICKOU NORMALIZACI, METROLOGII A STÁTNÍ ZKUŠEBNICTVÍ (ÚNMZ): ISO 26000 – Společenská odpovědnost. [online]. Dostupný z URL: <http://www.unmz.cz/urad/iso-26000-%E2%80%93-spolecenska-odpovednost>.

Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu

Centrum ekonomických studií VŠEM (CES VŠEM) je výzkumné pracoviště Vysoké školy ekonomie a managementu. Výzkum je zaměřen zejména na analýzu faktorů konkurenceschopnosti české ekonomiky v mezinárodním srovnání a na identifikaci souvisejících hospodářsko-politických implikací pro podporu ekonomického dohánění a přechodu na znalostně založenou ekonomiku. Realizace výzkumných aktivit probíhá od roku 2005 v rámci dlouhodobého výzkumného projektu (Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, MŠMT 1M0524).

Tematicky je výzkum zaměřen na čtyři oblasti: (1) Růstová výkonnost a stabilita, (2) Institucionální kvalita, (3) Strukturální konkurenceschopnost a (4) Inovační výkonnost. Specifická pozornost je věnována strukturálním aspektům konkurenceschopnosti na odvětvové a regionální úrovni. CES je odborným garantem magisterského studijního programu Vysoké školy ekonomie a managementu (www.vsem.cz). Spolupracuje rovněž na řadě mezinárodních výzkumných projektů v problematice znalostně založené konkurenceschopnosti a podílí se na expertizních aktivitách pro veřejnou správu v oblasti růstové výkonnosti a stability, výzkumu a vývoje a inovační výkonnosti.

Pokyny pro autory

Odborný vědecký časopis *Ekonomické listy* se skládá ze dvou částí, recenzované a nerecenzované. V recenzované části jsou uveřejňovány pouze příspěvky, o jejichž zařazení rozhodla redakční rada na základě recenzního řízení; v nerecenzované části pak zejména ekonomické přehledy vycházející ze šetření převážně mezinárodních odborných institucí, zprávy z konferencí či recenze publikací aj.

Autoři sami uvádějí, do které části nabízejí své příspěvky.

Redakce přijímá pouze dosud nepublikované příspěvky.

Na zařazení příspěvku nevzniká právní nárok.

Rukopis příspěvku do recenzované části (v členění úvod, vlastní stať, závěr, literatura; abstrakt, klíčová slova a JEL klasifikace v anglickém jazyce) o celkovém rozsahu do 45 000 znaků může být předkládán v českém, slovenském nebo anglickém jazyce, a to pouze v elektronické podobě zasláním na e-mailovou adresu: elisty@vsem.cz. Grafy předkládejte v Excelu, tabulky ve Wordu. Seznam literatury uvádějte v abecedním pořadí dle normy ČSN.

Ekonomické listy Centra ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu jsou vydávány s podporou grantu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

Ekonomické listy

číslo 8, ročník 2.

Odborný časopis Centra ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu;
vychází 10 čísel ročně

Vydavatel

Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu, o.p.s.

Národní 2600/9a, 158 00, Praha 5, www.cesvsem.cz

IČ: 25473361

Redakce: Mgr. Petra Pučalíková, elisty@vsem.cz

Redakční radu řídí: Prof. Ing. Milan Žák, CSc., výkonný ředitel CES VŠEM

Redakční rada

Dr. Adam Drab, Faculty of Social Sciences, Jan Długosz University Częstochowa

Doc. Ing. Mojmir Helisek, CSc., Vysoká škola finanční a správní

Doc. Ing. Jaroslava Hyršlová, Ph.D., Vysoká škola ekonomie a managementu

Prof. Ing. Christiana Kliková, CSc., Ekonomická fakulta, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava

Ing. Václav Klusoň, DrSc., bývalý vědecký pracovník Ekonomického ústavu

Ing. Šárka Laboutková, Ph.D., Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Liberci

Ing. Renáta Madzinová, Ph.D., Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove

Ing. Tomáš Pavelka, Ph.D., Vysoká škola ekonomie a managementu

Doc. Ing. Ladislav Průša, CSc., Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

Prof. Ing. Antonín Slaný, CSc., Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita Brno

Doc. Ing. Ivo Straka, CSc., Vysoká škola obchodní v Praze

Ing. Miroslav Špaček, Ph.D., MBA, Vysoká škola ekonomie a managementu

Ing. Bořek Vašíček, Ph.D., Ph.D., Česká národní banka

Ing. Josef Vlášek, Český statistický úřad

Doc. Ing. Norbert Žid, CSc., Fakulta informatiky a statistiky, Vysoká škola ekonomická v Praze

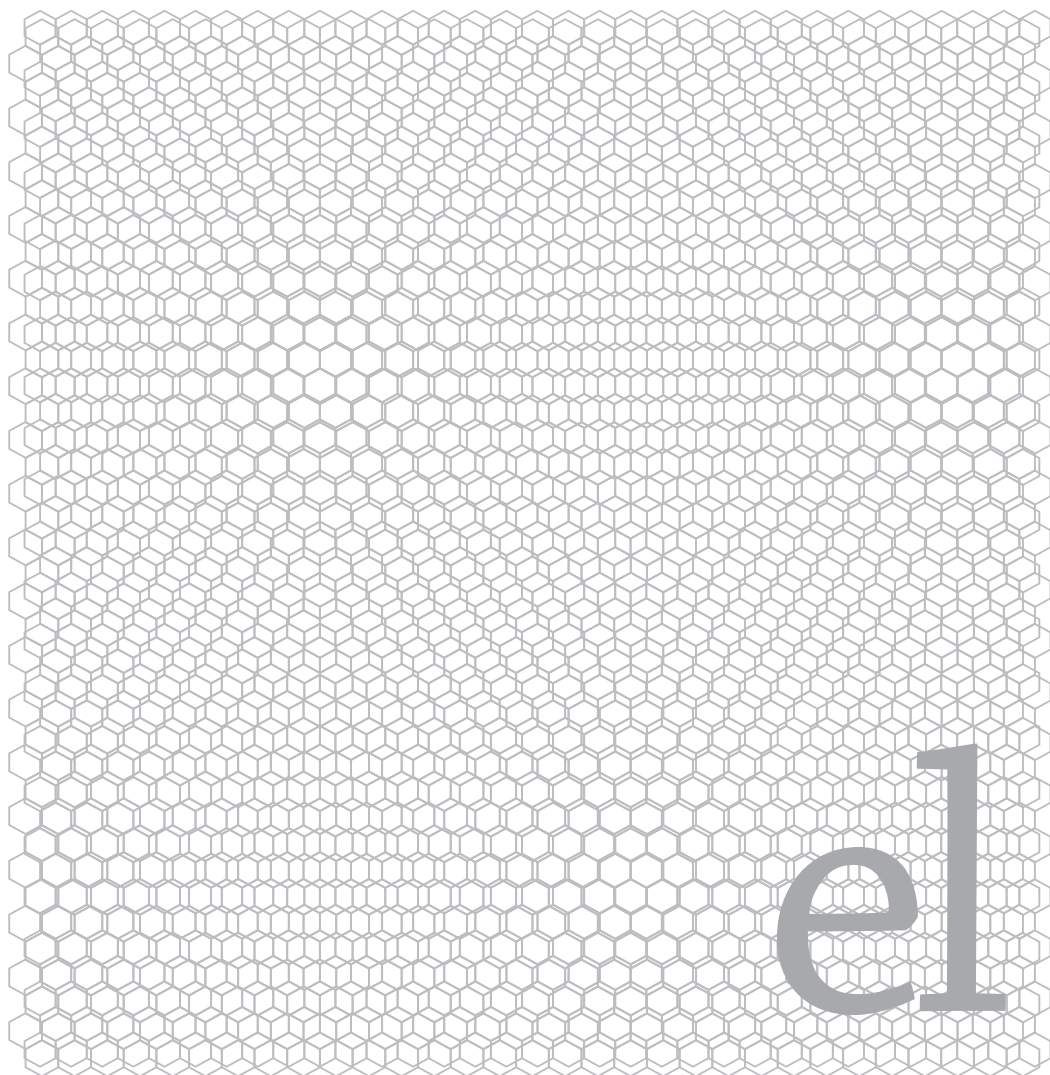
Jazyková redakce: Ing. Hana Rosická

Grafická úprava: PrintActive, s. r. o.

Vyšlo dne: 31. 10. 2011

ISSN: 1804-4166

© Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu, o.p.s.



e1